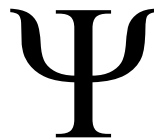

DET PSYKOLOGISKE FAKULTET

Selvbredidelse hos voldtektsofre

HOVEDOPPGAVE

profesjonsstudiet i psykologi

Trude L. Vårum

Høst 2012

Veileder
Kjersti Arefjord

Forord

Først av alt vil jeg rette en stor takk til min tålmodige og fleksible veileder Kjersti Arefjord. Takk for konstruktive og målrettede innspill!

I tillegg vil jeg takke mamma for omsorg og oppmuntring hele veien fra nordnorge. Takk til Hege, Sara og Maren som har sørget for å gi meg tidvise psykologiavbrekk i oppgaveskrivingsperioden. Takk til Caroline, Vilde og Anneli for uforglemmelige uker på lesesalen. Trollolo, askepott og pæra 4EVA. Sist, men ikke minst, takk til min kjæreste Kjetil, som har vært kokk, renholdsarbeider, korrekturleser og en uvurderlig støtte i månedene med hovedoppgaveskriving. Det hadde aldri gått uten deg!

Innholdsfortegnelse

PROBLEMSTILLING OG FORMÅL	2
VOLDTEKT	3
VOLDTEKT SOM TRAUME	5
POTENSIELLE PSYKOLOGISKE REAKSJONER ETTER VOLDTEKT	7
<i>Faktorer knyttet til voldtekts ofres symptomutvikling</i>	9
SELVBEBREIDELSE	11
MOTIVASJON FOR ATTRIBUSJON AV SELVBEBREIDELSE	12
KARAKTEROLOGISK OG ATFERDSMESSIG SELVBEBREIDELSE	14
MÅLINGER AV SELVBEBREIDELSE HOS TRAUMEOFRE	15
KOGNITIVE OG MOTIVASJONELLE FAKTORER KNYTTET TIL UTVIKLINGEN AV SELVBEBREIDELSE	16
SAMFUNNSMESSIGE FAKTORER KNYTTET TIL UTVIKLINGEN AV SELVBEBREIDELSE	19
SELVBEBREIDELSE SOM ET ADAPTIVT FENOMEN	21
TRAUMER OG TAP AV OPPLEVD KONTROLL	21
ATFERDSMESSIG SELVBEBREIDELSE OG GJENETABLERING AV OPPLEVD KONTROLL.....	22
ANDRE PERSPEKTIVER PÅ SELVBEBREIDELSE, KONTROLL OG TILPASNING	25
ATFERDSMESSIG SELVBEBREIDELSE OG OPPLEVD KONTROLL	25
ATFERDSMESSIG SELVBEBREIDELSE OG FORESTILT FREMTIDIG KONTROLL	27
KONSEKVENSER AV FORESTILT FREMTIDIG KONTROLL	28
OPPFATTET SANNSYNLIGHET FOR FREMTIDIGE TRAUMER	29
EMPIRI OM SELVBEBREIDELSE, KONTROLL OG TILPASNING	30
KARAKTEROLOGISK SELVBEBREIDELSE OG TILPASNING	30
ATFERDSMESSIG SELVBEBREIDELSE OG TILPASNING	31
<i>Atferdsmessig selvbebreidelse og opplevd kontroll</i>	32
<i>Atferdsmessig selvbebreidelse og forestilt fremtidig kontroll</i>	33
<i>Atferdsmessig selvbebreidelse og faktisk fremtidig kontroll</i>	36
<i>Atferdsmessig selvbebreidelse og unngåelsesmestring</i>	38
DISKUSJON	39
KARAKTEROLOGISK SELVBEBREIDELSE, ATFERDSMESSIG SELVBEBREIDELSE OG TILPASNING	39
<i>Atferdsmessig selvbebreidelse og unngåelsesmestring</i>	41
ATFERDSMESSIG SELVBEBREIDELSE OG OPPLEVD KONTROLL	41
<i>Atferdsmessig selvbebreidelse og forestilt og faktisk fremtidig kontroll</i>	42
JANOFF-BULMANS TEORETISKE PREMISS	45
METODISKE BEGRENSNINGER	47
KLINISKE IMPLIKASJONER	48
KONKLUSJON	50
VIDERE FORSKNING	51
REFERANSER	53

Abstract

Victims of sexual assault often blame themselves for their victimization. Self-blame attributions are understood as an attempt to regain the perception of control and meaning in life after experiencing a traumatic event. Traditionally, self-blame has been considered an attribution that would affect victims recovery negatively. However, Janoff-Bulman (1979) argues that self-blame attributions in some cases may be an adaptive response, by combating feelings of helplessness and contributing to a sense of control. The purpose of this paper is to examine the possible connection between self-blame and perceived control, as well as the relationship between self-blame and recovery, in victims of sexual assault. The empirical literature do not indicate that self-blame is associated with adaptive recovery in victims of sexual assault, and the relationship between self-blame and perceived control depends on various modifiers. The adaptive function of perceived control in relation to adjustment to negative life events, also depends on several moderating factors. The conclusion is that self-blame may reflect an adaptive motivation to achieve control, but self-blame is generally not an adaptive response in victims of sexual assault.

Sammendrag

Voldtekts ofre bebreider ofte seg selv for at de har blitt voldtatt. Slike selvbebreidelsesattribusjoner sees som individets forsøk på å gjenopprette opplevelsen av kontroll og mening i sitt liv etter å ha opplevd en traumatisk hendelse.

Selvbebreidelse har tradisjonelt sett blitt vurdert som en attribusjon som vil påvirke voldtekts ofres tilpasning i en negativ retning. Janoff-Bulman (1979) hevder imidlertid at selvbebreidelse i enkelte tilfeller kan være en adaptiv attribusjon, ved å bekjempe følelser av hjelpeløshet, og bidra til en opplevelse av kontroll. Hensikten med denne oppgaven er å undersøke sammenhengen mellom selvbebreidelse og opplevd kontroll hos voldtekts ofre, og om voldtekts ofre som klandrer seg selv har en mer adaptiv tilpasning enn andre voldtekts ofre. Empirien tyder på at selvbebreidelse ikke er assosiert med adaptiv tilpasning hos voldtekts ofre, og at sammenhengen mellom selvbebreidelse og opplevd kontroll avhenger av ulike modererende faktorer. Den adaptive funksjonen av opplevd kontroll avhenger også av modererende faktorer. Konklusjonen er at selvbebreidelse kan reflektere en adaptiv motivasjon for å oppnå kontroll, men at selvbebreidelse generelt sett ikke er en adaptiv respons for ofre for voldtekt.

«i slutten av 2010, ble jeg voldtatt.

jeg føler meg så jævli skyldig i det, jeg skulle aldri gått inn den døra.. den jævla ène døra! hvordan i helvete kan en jævla dør ødelegge hele jævla live ditt!? hvordan kan den ødelegge selvfølelsen, selvbildet og selvtilliten din!? det skal jo ikke være sånn!»

(Anonym, 2012)

Dette innlegget er en kommentar på en norsk blogg, skrevet av en ung, anonym kvinne. Denne følelsen av skyld etter en voldtekt er hun dessverre ikke alene om. DIXI ressurscenter for voldtatte fant i en spørreundersøkelse fra 2012 at over 70% at deltakerne følte skyld for å ha blitt voldtatt. Nesten 40% oppgir at de synes at det kun er deres egen feil at de ble voldtatt (Dixi ressurscenter for voldtatte, 2012). Å klandre seg selv er mye mer prevalent hos voldtekts ofre enn hos ofre for andre typer traumer (Moor & Farchi, 2011).

Voldtekt er et gjennomgripende og alvorlig samfunnsproblem i Norge. Voldtektsutvalget rapporterer at det skjer mellom 20 og 40 voldtekter og voldtektsforsøk i Norge hver eneste dag (NOU 2008:4, 2008). Kvinner som utsettes for voldtekt får ofte alvorlige psykologiske ettervirkninger, og som regel vedvarer symptomene i svært lang tid etter voldtekten (Frazier, 2003). Det kan være vanskelig å forstå at kvinner som har gjennomlevd et slikt traume, velger å bebreide seg selv. Hvordan kan en så stor andel av voldtekts ofre konkludere med at de er skyld i et overgrep utført av en annen, mot dem selv? Intuitivt synes selvbebreidelse som en urimelig selvstraff, som ytterligere vil vanskeliggjøre ofrenes situasjon, og som vil hindre adaptiv tilpasning.

Dette synet deles av flere teoretikere, som hevder at slike interne attribusjoner om egen skyld vil påvirke traumeofres tilpasning negativt (Abramson, Seligman, & Teasdale, 1978). I 1979 foreslo imidlertid Janoff-Bulman (1979) at selvbebreidelse i enkelte tilfeller kan ha en adaptiv funksjon for voldtekts ofre, ved å gi en opplevelse av kontroll i en meningsløs situasjon. Janoff- Bulmans synspunkt har vært omstridt, men også definerende for forskning på voldtekts ofres tilpasning (Macleod, 1999). Disse motstridende synspunktene fanget min interesse, og ga meg et ønske om å undersøke nærmere selvbebreidelsens funksjon. Anerkjennelsen av at voldtekts ofre, i større grad enn andre traumegrupper, rapporterer å klandre seg selv, gjør det spesielt relevant å undersøke hvilken funksjon selvbebreidelse har for tilpasning hos voldtekts ofre. En bedre forståelse av hvilken funksjon selvbebreidelse kan ha, kan være nyttig kunnskap for helsearbeidere og et grunnlag for intervensjoner i behandling av voldtekts ofre.

Problemstilling og formål

Denne oppgaven har til hensikt å belyse teori og empiri omkring selvbebreidelse hos voldtekts ofre. Innledningsvis vil jeg gjennomgå litteratur om voldtekt og potensielle psykologiske konsekvenser av voldtekt. Teori og empiri som utdyper hvorfor og hvordan voldtekts ofre tilskriver seg selv skyld, og hvilke faktorer som er av betydning for om voldtekts ofre tilskriver seg selv skyld, vil også bli presentert. Diskusjonen vil ta for seg hvorvidt atferdsmessig selvbebreidelse er assosiert med tilpasning hos voldtekts ofre. Til sist vil kliniske implikasjoner bli drøftet.

Følgende problemstilling vil bli belyst:

Hvilken funksjon har selvbebreidelse i tilpasningen etter voldtekt?

Problemstillingen ble undersøkt ved gjennomgang av teori og empiri knyttet til

funksjonen av selvbebreidelse både hos voldtekts ofre og andre grupper av traumatiserte. I litteratursøk ble søkeordene «rape» og «sexual assault» benyttet alene og i ulike kombinasjoner med ordene «adaptive», «recovery», «well-being», «control» og «self-blame». Litteratursøkene ble gjort ved hjelp av søkemotorene PsychINFO, Web of Knowledge, Cochrane Library, PsychArticles (APA) og Google Scholar.

Forskning som har studert voldtekts ofres tilpasning har i hovedsak undersøkt kvinnelige voldtekts ofre. Denne oppgaven vil derfor ta for seg studier hvor voldtekts ofrene er kvinner. For å kunne belyse Janoff-Bulmans (1979) teori, har jeg valgt studier som skiller mellom atferdsmessig og karakterologisk selvbebreidelse, og for å kunne sammenligne empiriske funn, har jeg også valgt å beskrive studier som har målt selvbebreidelse ved selvrappotering eller intervju. Dette har begrenset mengden tilgjengelig litteratur, og i enkelte tilfeller har det derfor vært nødvendig å benytte studier av andre grupper av traumatiserte som kan belyse temaet.

Voldtekt

Den juridiske definisjonen av voldtekt framgår av straffeloven om seksualforbrytelser. Voldtektsutøvelse defineres slik i Straffelovens § 192:

Den som a) skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd, eller b) har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller c) ved vold eller truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre tilsvarende handlinger med seg selv. (Straffeloven, 2000).

Spektrumet av voldtekts kontekster er bredt. Burgess og Holmstrom (1980) har kategorisert voldtekter som «blitz-voldtekt» og «confidence-voldtekt». Blitz-voldtekter, eller overfallsvoldtekter, er voldtekter hvor offer og overgriper ikke har hatt kontakt på

forhånd. Confidence-voldtekt omfatter voldtekter hvor offer og gjerningsperson har kjennskap til hverandre og hatt ikke-voldelig kontakt i forkant av voldtekten (Dahl, 1993). Ulike typer voldtekter skiller seg ofte fra hverandre med hensyn til bruk av vold. Voldtekter begått av en gjerningsperson som er fremmed for offeret antas å være karakterisert av større bruk av fysisk vold enn voldtekter begått av bekjente, med unntak av voldtekter begått av partnere, ektemenn og familiemedlemmer (Dahl, 1993).

Voldtektsutvalget anslår at mellom 8000 og 16000 personer blir voldtatt eller forsøkt voldtatt i Norge hvert år (NOU 2008:4, 2008). Et gjennomgående funn i studier av omfanget av voldtekt i Norge, er at majoriteten av voldtekts ofrene kjenner gjerningspersonen. Disse resultatene er også i tråd med funn fra internasjonale undersøkelser. Walby og Allen (2004) fant for eksempel at hovedandelen av voldtekter og seksuelle overgrep (82%), begås av personer som offeret kjenner, og over 50% av disse begås av offerets partner eller tidligere partner.

Tall fra SSB viser at det siden midten av 1990-tallet har vært en jevn økning i antall anmeldte voldtekter. For femårsperioden fra første halvår av 2008 til første halvår 2012, er økningen på 29,3%. Det er likevel grunn til å tro at det fortsatt er mørketall (Politidirektoratet, 2012). Med utgangspunkt i det estimerte antallet voldtekter, og statistikk om antall anmeldte voldtekter i Norge, anslår Voldtektsutvalget at mellom 6-12% av voldtektene og voldtektsforsøkene som begås, anmeldes til politiet (NOU 2008:4, 2008). Majoriteten av voldtekts ofrene vet en altså ingenting om, og det er uvisst om det er forskjellige sosiale karakteristika som skiller de som anmelder fra de som ikke anmelder voldtekter.

Internasjonale studier knytter samfunnsmessige, situasjonelle og individuelle faktorer til sårbarhet for voldtekt. Kjønn er en sentral sårbarhetsfaktor. 95% av

voldtekts ofre er kvinner (Politidirektoratet, 2012; Sætre & Grytdal, 2011). Andre sårbarhetsfaktorer er: tidligere viktimisering (Acierno, Resnick, Kilpatrick, Saunders, & Best, 1999; Jankowski, Leitenberg, Henning, & Coffey, 2002; Livingston, Testa, & VanZile-Tamsen, 2007; Messman-Moore & Brown, 2004; Smith, White, & Holland, 2003), risikofylt atferd, for eksempel høyt alkoholforbruk (Gidycz et al., 2007; Messman-Moore, Ward, & Brown, 2009; Parks, Hsieh, Bradizza, & Rornosz, 2008; Siegel & Williams, 2001; Testa, Livingston, & Hoffman, 2007) og seksuell risikoatferd (Combs-Lane & Smith, 2002; Siegel & Williams, 2001; Testa et al., 2007), mentale helseproblemer (Livingston et al., 2007; Petersilia, 2001), sosial disorganisering, arbeidsledighet og økonomisk ulikhet (L. Baron & Straus, 1987).

For å avklare forhold av betydning for kvinners voldtektsrisiko, er en avhengig av at kvinner rapporterer og erkjenner sine voldtekterferinger, noe de dessverre ikke alltid gjør. Studier viser at rapportering er spesielt lav for ikke-stereotype voldtekter (Ménard, 2005), det vil si voldtekter hvor gjerningspersonen er en bekjent av offeret, hvor det ikke har vært utøvd fysisk vold, og offeret ikke har satt seg fysisk til motverge.

Voldtekts ofre kan ha vanskelig for å definere det de har blitt utsatt for som voldtekt, spesielt dersom voldtekten ikke tilfredsstillende slike stereotypiske oppfatninger om hva en voldtekt er (Stefansen & Smette, 2006). Empiriske undersøkelser om voldtekt kan derfor ikke utelukkende ta for gitt at kvinner vil svare i tråd med juridiske definisjoner dersom de blir spurt om de har vært utsatt for voldtekt.

Voldtekt som traume

Voldtekt defineres som et *interpersonlig* traume. Interpersonlige traumer omfatter traumatiske hendelser hvor en gjerningsperson utfører handlinger som er til skade for offeret (Allen, 2001). Voldtekt skaper ofte overveldende stress hos offeret (Ward, 1995).

Dahl (1993) undersøkte norske voldtekts ofres opplevelse av egen viktimisering, og fant at voldtekterfaringen besto av en rekke traumatiske elementer som ble beskrevet som særlig stressende eller belastende. Særlig traumatisk var trusselen om fysisk skade eller død (79%), og trusselen mot egenverdi. Trusselen mot egenverdi var knyttet til opplevelsen av dehumanisering, overtredelse av deres integritet, og å bli behandlet som et objekt (90,5%). Videre beskrev ofrene trusselen knyttet til tap av kontroll, gjennom opplevelse av hjelpeløshet (94%), som meget traumatiserende.

Voldtekt skiller seg fra andre typer traumer ved at voldtekts ofre ofte rapporterer å utsettes for *sekundær viktimisering* (Campbell, Sefl, Barnes, Ahrens, Wasco, & Zaragoza-Diesfeld, 1999). Sekundærviktimisering er et samlebegrep for negative reaksjoner ofre mottar når de forteller om voldtekten, og inkluderer blant annet negative sosiale tilbakemeldinger og manglende hjelp og assistanse, både fra uformelle og formelle aktører. Sekundærviktimisering synes å være knyttet til stereotype forestillinger om voldtekt, ofte kalt *voldtektsmyter* (Campbell et al., 1999; Sinclair & Bourne, 1998). Voldtektsmyter omfatter forestillinger om hva en «ekte» voldtekt er, og forestillinger om karakteristika ved ofrene og gjerningspersonene (Burt, 1980). Stereotype forestillinger om ofre, er at de ønsker å bli voldtatt, at de ber om det, fortjener det, og ofte lyver om at de har blitt utsatt for voldtekt. Forestillinger om gjerningspersoner er at de har lav sosioøkonomisk status, og ikke kan styre sine seksuelle lyster (Burt, 1980). Den *virkelige* voldtekten,- er i følge slike myter, at gjerningspersonen er en fremmed mann, som uten forvarsel voldtatt en kvinne ved bruk av brutal fysisk makt. Kvinnen gjør fysisk motstand, og blir skadet i forsøket på å forhindre voldtekten (Stefansen & Smette, 2006).

Potensielle psykologiske reaksjoner etter voldtekt

Burgess og Holmstrom (1974) beskrev voldtektstraumesyndromet, hvor reaksjonen på voldtekt beskrives som en to-fase krisereaksjon: en akutt disorganiseringsfase og en langtids reorganiseringsfase. Den akutte fasen kan vare fra dager til uker, og kjennetegnes av generelle stressrespons symptomer. Den andre fasen, hvor offeret gjenoppbygger en følelse av kontroll over eget liv, kan vare fra måneder til år. Denne konseptualiseringen av stressresponsen til voldtekt ligner de diagnostiske kriterier for posttraumatisk stresslidelse (PTSD) (Petrak & Hedge, 2002). DSM-IV manualen stadfester seks kriterier for PTSD-diagnosen. Personen må ha vært eksponert for en traumatisk hendelse som omfattet faktisk død, trussel om død, alvorlig skade, eller trussel mot fysisk integritet hos seg eller andre. Personens respons til hendelsen må omfatte intens frykt, hjelpeløshet eller skrekk. Symptombildet kjennetegnes av tre hovedgrupper av symptomer: gjenopplevelse av den traumatiske hendelsen, unngåelse av stimuli assosiert med hendelsen og symptomer på økt aktivering. Symptomene må ha vedvart i en måned før diagnosen kan stilles, og må medføre signifikant funksjonstap innenfor sosiale, yrkesmessige, eller andre sentrale livsområder (American Psychological Association, 2000). Omlag 30% av voldtektsofre utvikler PTSD (Dahl, 1993; B. O. Rothbaum, Foa, Riggs, Murdock, & Walsh, 1992). PTSD symptomene synes også å ha et langvarig forløp for enkelte voldtektsofre. Kilpatrick, Saunders, Veronen, Best, og Von (1987) fant at 16,5% av voldtektsofre møtte kriteriene for PTSD 17 år etter voldtekten.

En stor andel av voldtektsofre (73%-82%) utvikler kliniske symptomer i form av frykt og/eller angst (Frank & Anderson, 1987; Ullman & Siegel, 1993) og mellom 12-40% opplever generalisert angst (Winfield, George, Swartz, & Blazer, 1990). Kilpatrick, Resick, og Veronen (1981) fant at voldtektsofres angst omfatter redsel for stimuli

direkte assosiert med voldtekten, redsler for voldtektens konsekvenser, og redsel for fremtidige voldtekter. Slike akutte angstsymptomer synker som regel i løpet av de tre første måneder etter overgrep, men mer generelle angstsymptomer og unngåelsesreaksjoner vedvarer som oftest (Dahl, 1993; Kilpatrick et al., 1985). Angst og unngåelsesreaksjoner er likevel signifikant høyere hos voldtekts ofre sammenlignet med ikke-ofre ett år etter voldtekten (Calhoun, Atkeson, & Resick, 1982; Veronen & Kilpatrick, 1980).

Depresjon er en annen ofte rapportert reaksjon på voldtekt (Elliott, Mok, & Briere, 2004; H. Littleton, Axson, Bretkopf, & Berenson, 2006; M. P. Thompson & Kingree, 2010). Depresjonssymptomer utvikles ofte i løpet av få uker etter en voldtekt. Frank og Stewart (1984) fant i en studie av voldtekts ofre at nesten halvparten av ofrene tilfredsstilte kriteriene for moderat eller alvorlig depresjon kort tid etter voldtekten. Akutte depresjonssymptomer svekkes som regel i løpet av de første måneder etter voldtekten, mens generelle depresjonssymptomer ofte synes ofte å få et kronisk forløp (Ellis, Atkeson, & Calhoun, 1981; Nadelson, Notman, Zackson, & Gornick, 1982).

Andre vanlige reaksjoner etter voldtekt er avhengighet av alkohol eller andre rusmidler (Frank & Anderson, 1987; Ullman & Brecklin, 2002), seksuell dysfunksjon (Dahl, 1993; Elliott et al., 2004), selvmordstanker (Frank & Stewart, 1984; Kilpatrick et al., 1985) og omlag 2-19% forsøker å ta sitt eget liv (Davidson, Hughes, George, & Blazer, 1996). Studier som har vurdert ikke-kliniske symptomer, rapporterer at voldtekts ofre ofte opplever negative konsekvenser knyttet til familieliv, seksuell fungering og romantiske relasjoner (Kilpatrick et al., 1985). Over 50% av ofre rapporterer å ha et begrenset sosialt liv i tiden etter en voldtekt (Nadelson et al., 1982). En studie fant at arbeidsfunksjon var svekket opp mot 8 måneder etter voldtekten

(Letourneau, Resnick, Kilpatrick, Saunders, & Best, 1996). Voldtekt medfører også ofte negative endringer i ofrenes selvfølelse. En rekke undersøkelser viser at voldtekts ofre ofte utvikler et svekket selvbilde, og en intens og vedvarende selv-devaluering, inkludert selvbebreidelse, skyld og skam (Foa, Rothbaum, Riggs, & Murdock, 1991; Jaycox, Zoellner, & Foa, 2002; Koss & Harvey, 1991).

Faktorer knyttet til voldtekts ofres symptomutvikling. Voldtekts ofres symptombilde preges av individuelle reaksjonsmønstre med hensyn til alvorlighetsgrad og varighet (Petra & Hedge, 2002). De fleste voldtekts ofre opplever negative psykologiske ettervirkninger umiddelbart etter en voldtekt. Mange, men ikke alle, opplever bedring i løpet av et år (Dancu, Riggs, Hearst-Ikeda, Shoyer, & Foa, 1996; Kimerling & Calhoun, 1994). En rekke personlighetsmessige, situasjonelle og samfunnsmessige faktorer har potensiale til å påvirke individets reaksjoner på, og tilheling etter voldtekt (Koss & Harvey, 1991). Kvinner som blir voldtatt i ung alder har større sannsynlighet for å utvise selvmordstanker (Ullman & Brecklin, 2002), og PTSD (Ullman, Filipas, Townsend, & Starzynski, 2007). Ofres individuelle traumehistorikk synes også å være en særlig viktig faktor for psykologiske ettervirkninger. Ofre som har vært utsatt for flere voldtekter, har høyere nivå av depresjon og PTSD, sammenlignet med kvinner som har vært utsatt for enkeltstående voldtekter (Casey & Nurius, 2005; Ullman et al., 2007). I tilfeller hvor voldtekten bærer preg av bestialsk seksuell vold, utvikler ofrene ofte mer alvorlige psykologiske symptomer, og bruker lengre tid på tilheling (B. O. Rothbaum et al., 1992). Sekundærviktimisering i etterkant av en voldtekt, er en sentral prediktor for mer alvorlig symptomutvikling (Borja, Callahan, & Long, 2006; Campbell et al., 1999; Dahl, 1993).

Individens mestringsstrategier i etterkant av en voldtekt, er også en viktig faktor

for psykologisk tilpasning (Arata, 1999). Mestringsstrategier er individets kognitive og atferdsmessige innsats for å forsøke å håndtere en stressor (Folkman & Lazarus, 1985). Slike mestringsstrategier kan grovt sett beskrives som emosjonsfokusert mestring, problemfokusert mestring (Folkman & Lazarus, 1985) eller unngåelsesmestring (Holahan, Moos, Holahan, Brennan, & Schutte, 2005). Unngåelsesmestring er anstrengelser rettet mot å minimere, fornekte eller ignorere en stressor, og omfatter for eksempel sosial tilbaketrekking eller undertrykkelse av følelser. Problemfokusede mestringsstrategier er handlingsorienterte tiltak som rettes direkte mot problemet som forårsaker stress, som å søke informasjon, eller legge en handlingsplan for å håndtere stressoren. Emosjonsfokusede strategier rettes mot å håndtere det emosjonelle ubehaget assosiert med stressoren, og omfatter blant annet å søke emosjonell støtte, og å snakke om følelser knyttet til traumet (Folkman, Lazarus, Gruen, & DeLongis, 1986; Folkman & Moskowitz, 2004; Holahan et al., 2005). Unngåelsesmestring regnes som en ikke-adaptiv strategi, og knyttes i hovedsak opp mot økt stress (Ben-Zur, 1999; Carver, Scheier, & Weintraub, 1989). Folkman, Schaefer, og Lazarus (1979) argumenterer for at problemfokusede strategier er adaptive i kontrollerbare situasjoner, mens emosjonsfokusede strategier er adaptive i ukontrollerbare situasjoner. Empiriske funn har funnet støtte for denne antakelsen. En undersøkelse av studenter som rapporterte at de hadde opplevd ulike typer traumer, fant at det å benytte problemfokusert mestring var assosiert med et lavere symptomnivå når hendelsen ble oppfattet som kontrollerbar, men med et høyere symptomnivå når individet opplevde å ikke ha kontroll over hendelsen (Forsythe & Compas, 1987). Ofres forståelse og fortolkning av traumet, synes dermed å være en sentral faktor for voldtektsofres reaksjoner og tilpasningsprosess (Janoff-Bulman, 1979; Taylor, 1983).

Innenfor det sosialkognitive perspektivet har en særlig vektlagt at det ikke nødvendigvis er den traumatiske hendelsen i seg selv, men individets konseptualisering og forståelse av hendelsen, som bidrar til ofres reaksjons- og mestringsmønstre (Weiner, 1979). Attribusjoner refererer til hvordan mennesker forstår og forklarer seg selv og sine omgivelser (Heider, 1958), og kan mediere individets tilpasning direkte, og/eller indirekte, for eksempel gjennom bruk av mestringsstrategier (Roesch & Weiner, 2001). En attribusjon som særlig har blitt knyttet til voldtekts ofres tilpasningsprosess, er selvbebreidelse (Frazier, 1990; Janoff-Bulman, 1979; Macleod, 1999).

Selvbebreidelse

Selvbebreidelse er forestillingen om at en selv, på en eller annen måte, er ansvarlig eller kan klandres for et uønsket utfall (Tennen & Affleck, 1990). Shaver (1985) skisserer en stadiemodell hvor individer gjør suksessive attribusjoner om *kausaltitet*, *kontroll* og *ansvar*, for å tillegge seg selv eller andre skyld. Kausalitet innebærer en vurdering og identifisering av faktorer som forårsaket et bestemt utfall, mens kontroll, ansvar og skyld i større grad involverer subjektive fortolkninger knyttet til hendelsen. Tilskrivning av ansvar innebærer en bedømmelse av kontroll, som igjen krever en vurdering av individets kunnskap, intensjon, og alternative handlingrom i en bestemt situasjon (Shaver, 1985). En endelig tilskrivning av skyld baseres på en samlet attribusjon om kausalitet, kontroll og ansvar, i tillegg til en evaluering av potensielle rettfærdiggjørende forhold.

Selvbebreidelse er et hyppig rapportert fenomen hos ofre for ulike typer traumer, som kreftpasienter (Mechanic, 1977; Taylor, Lichtman, & Wood, 1984), pårørende (Chodoff, Friedman, & Hamburg, 1964), pasienter med brannskader (Kiecolt-Glaser & Williams, 1987), ofre for kriminalitet (Winkel, Denkers, & Vrij, 1994) og er særlig

prevalent hos ofre for voldtekt. Selvbebreidelse rapporteres av over 50% av voldtekts ofre (Arata, 1999; Branscombe, Wohl, Owen, Allison, & N'gbala, 2003; Frazier, 1990; H. Littleton et al., 2006; A. K. Miller, Markman, & Handley, 2007), signifikant høyere enn ofre for andre typer traumer (Moor & Farchi, 2011).

Motivasjon for attribusjon av selvbebreidelse

Motivasjonen for selvbebreidelsesattribusjoner synes å være tett knyttet til menneskets behov for å forstå og påvirke sine omgivelser. En sentral del av menneskers tankegang virker å være opplevelsen av å ha kontroll over våre liv (Janoff-Bulman, 1992; Taylor & Brown, 1988). *Opplevd kontroll* referer i denne sammenhengen til forestillingen om at en selv kan påvirke sannsynligheten for at et bestemt utfall vil forekomme. Et individ opplever kontroll i den utstrekning handling og konsekvens antas å være relatert (S. C. Thompson, 1981). Opplevd kontroll synes å være en naturlig del av menneskelig tankegang, og er relatert til positive følelser og generell trivsel (Taylor, 1983; Taylor & Brown, 1988).

Langer (1975) observerte at individer ofte har en *illusjon* om kontroll, det vil si en tendens til å overvurdere sin egen evne til å kontrollere utfall. Dette betyr blant annet at mennesker ikke alltid skiller mellom objektivt kontrollerbare og ukontrollerbare hendelser, og oppfører seg som om en har kontroll over tilfeldigheter. Illusjonen om kontroll er knyttet til å unngå de negative konsekvensene av opplevelsen av å ikke ha kontroll, som kan innebære angst og opplevd hjelpeløshet (Abramson et al., 1978). I tillegg synes det strategisk effektivt å behandle alle begivenheter som om de er kontrollerbare (Langer, 1975). Denne tankegangen er i tråd med «rettferdighetshypotesen» (Lerner & Miller, 1978), som referer til at mennesket har behov for å tro på at man «får det man fortjener, og fortjener det man får». En slik

antakelse gjør at man ikke behøver å bekymre seg over muligheten for at ubehagelige begivenheter kan oppstå når som helst og hvor som helst. En naturlig konsekvens av slike tankemønstre, er nettopp selvbebreidelse. Når en konfronteres med negative og uønskede utfall, i en verden hvor man får som fortjent, er det naturlig å anta at en selv må ha gjort noe for å forårsake utfallet (Janoff-Bulman, 1992).

Karakteristika ved traumatiske hendelser kan bidra til at individer responderer med selvbebreidelse. Traumatiske hendelser kjennetegnes av at de begrenser individets mulighet til å utøve primær kontroll, altså muligheten til å direkte kontrollere situasjonen (Janoff-Bulman, 1992). I slike situasjoner søker individet dermed ofte *sekundær kontroll* i et forsøk på å forstå, løse og mestre problemer (F. Rothbaum, Weisz, & Snyder, 1982). En særlig relevant måte å oppnå sekundær kontroll på, er fortolkende kontroll; attribusjonsprosesser knyttet til å gi mening til hendelsene. Frankl (1963) peker på at søk etter mening er særlig intens når muligheten for primær kontroll er minimal. D. T. Miller og Porter (1983) argumenterer for at traumatiske hendelser ofte genererer typiske kausale spørsmål hos individet, særlig knyttet til å avklare hvorfor en selv ble rammet. Andre negative hendelser, som det å mislykkes med en oppgave, vil utløse kausale spørsmål for å avklare hvorfor en mislyktes denne gangen, når en vanligvis lykkes. I slike tilfeller, synes derfor individets oppmerksomhet ofte å rettes mot ytre faktorer, som vanskelighetsgrad og tilfeldigheter. I etterkant at traumatiske situasjoner, ledes individets oppmerksomhet derimot til interne faktorer, det vil si faktorer som skiller individet fra andre ikke-ofre (D. T. Miller & Porter, 1983). Basert på slike attribusjoner kan ofre for voldtekt derfor bebreide seg selv for spesifikke aspekter av voldtekten, som å ha *forårsaket* voldtekten, ikke ha vært i stand til å *hindre* voldtekten, eller for å fortsette å *tolerere* voldtekter som de utsettes for. D. T. Miller og

Porter (1983) argumenterer også for at karakteristika ved den negative hendelsen legger føringer for *hvordan* individet bedømmer interne faktorer som kausalt implisert. Ofre for enkeltstående voldtekter vurderer ikke interne faktorer som forårsakende, men som faktorer som *muliggjorde* viktimiseringen. Ofre som utsettes for gjentatt seksuelt misbruk av en partner, vil oftere vurdere interne faktorer som potensielt *direkte* årsaker til volden (D. T. Miller & Porter, 1983).

Karakterologisk og atferdsmessig selvbebreidelse

Basert på slike motstridende funn, skilte Janoff-Bulman (1979) mellom to hovedtyper av selvbebreidelse: *karakterologisk* selvbebreidelse, hvor individer klandrer sin karakter for det seksuelle overgrepet (for eksempel «det skjedde fordi jeg er slem»), og *atferdsmessig* selvbebreidelse, hvor individet klandrer egen atferd for overgrepet («det skjedde på grunn av det jeg gjorde/ikke gjorde»). Atferdsmessig og karakterologisk selvbebreidelse antas å ha de samme motivasjonelle konsekvensene som henholdsvis skyld og skam. Skam beskrives som en *global* negativ evaluering av selvet, preget av følelser av verdiløshet og maktesløshet. Skam motiverer derfor til flukt og unngåelse. Skyld innebærer en devaluering av *spesifikk* atferd, karakteriseres av opplevd anger, og kan motivere til konstruktiv handling (Tangney & Dearing, 2002). Skam har blitt knyttet til karakterologisk selvbebreidelse, og en viss sammenheng mellom skyld og atferdsmessig selvbebreidelse har blitt påvist (Lutwak, Panish, & Ferrari, 2003). Shaver og Drown (1986) har imidlertid argumentert for at Janoff-Bulmans konseptualisering av atferdsmessig selvbebreidelse ikke omfatter attribusjoner om ansvar eller skyld, og at atferdsmessig selvbebreidelse derfor ikke er en skyldattribusjon, men en attribusjon om kausalitet. Shaver og Drown predikerer likevel de samme adaptive konsekvensene av atferdmessige selvbebreidelsesattribusjoner som

Janoff-Bulman (1979) gjør.

Janoff-Bulman (1979) argumenterer for at atferdsmessig og karakterologisk selvbebreidelse har ulik adaptiv verdi. I følge Janoff-Bulmann kan atferdsmessig selvbebreidelse være en hensiktsmessig mestringsstrategi for traumeofre, fordi et individs atferd er en modifierbar faktor. Individet kan konkludere med at forekomsten av nye overgrep kan unngås ved å modifisere egen atferd, og atferdsmessig selvbebreidelse kan derfor gi individer muligheten til å oppleve mestring over en negativ hendelse, og bidra til å opprettholde en opplevelse av personlig kontroll (Janoff-Bulman & Wortman, 1977; Taylor, 1983). Individets karakter er imidlertid en relativt stabil og uforandelig faktor, og slike selvbebreidelsesattribusjoner vil svekke individets selvbilde og opplevelse av kontroll (Janoff-Bulman, 1979).

Målinger av selvbebreidelse hos traumeofre

Atferdsmessig selvbebreidelse synes å være en langt vanligere reaksjon på traumatiske hendelser enn karakterologisk selvbebreidelse. Janoff-Bulman (1979) undersøkte terapeuters rapportering av selvbebreidelse hos voldtekts ofre, og fant at 74% av ofrene helt eller delvis klandret seg selv for voldtekten. Atferdsmessig selvbebreidelse var langt vanligere (69%) enn karakterologisk selvbebreidelse (19%). Det er likevel usikkerhet om validiteten til de to begrepene. En metaanalyse av traumeofres selvattribusjoner støtter ideen om at karakterologisk og atferdsmessig selvbebreidelse er to ulike konstrukt (H. L. Littleton, Magee, & Axsom, 2007). Andre finner imidlertid at begrepene er interrelaterte (Breitenbecher, 2006; Frazier & Schauben, 1994; Koss, Figueredo, & Prince, 2002), mens andre igjen hevder at ofre ikke skiller mellom atferdsmessig og karakterologisk selvbebreidelse (Shaver, 1985; Shaver & Drown, 1986).

I studier av selvbebreidelse hos ofre for voldtekt er selvbebreidelse operasjonalisert ulikt, noe som gjør det vanskelig å trekke konkrete konklusjoner om funksjonen av selvbebreidelse (Breitenbecher, 2006). Enkelte studier har målt atferdsmessig selvbebreidelse som en attribusjon om skyld, mens andre studier har målt atferdsmessig selvbebreidelse utelukkende som utsagn knyttet til kausalitet (Shaver, 1985). Målinger av kausalitetsutsagn impliserer ikke nødvendigvis slutninger om skyld. Abbey (1987) fant for eksempel at voldtektsofres slutninger om at egen atferd var kausalt implisert i viktimiseringen, ikke nødvendigvis betyr at ofrene bebreidet seg selv. Voldtektsofre som rapporterte at deres egen atferd var årsaken til deres viktimisering, rapporterte også at de tilla gjerningspersonen all skyld for sin viktimisering.

Kognitive og motivasjonelle faktorer knyttet til utviklingen av selvbebreidelse

Selvbebreidelse er resultatet av en rekke vurderingsprosesser (Davis, Lehman, Silver, Wortman, & Ellard, 1996; Markman, Karadogan, Lindberg, & Zell, 2009; Sherman & McConnell, 1995), som i følge Shaver (1985) starter med kausale attribusjoner. For å bedømme kausale årsaksfaktorer i et hendelsesforløp, genererer individet ofte *kontrafaktiske tanker*, også kjent som «hvis bare...» - tanker (Niedenthal, Tangney, & Gavanski, 1994). Disse tankene innebærer konklusjoner om årsak og virkning, som slutes på bakgrunn av sammenligninger av reelle og forestilte utfall. Basert på disse kausale konklusjonene, skapes kognitive, emosjonelle og atferdsmessige reaksjoner som videre legger føringer for prosessen med å tilskrive skyld. Kontrafaktisk tenkning handler altså om å «ugjøre» negative eller uønskede utfall, ved å endre elementer i hendelsesforløpet (Roese, 1997). For voldtektsofre kan slik ugjøring omfatte endringer av egen atferd, avgjørelser som førte til møtet med overgriperen, aspekter ved omstendighetene, eller elementer ved overgriperen (Branscombe et al., 2003).

Kontrafaktisk tenkning er en vanlig respons på traumatiske hendelser, (Davis, Lehman, Wortman, Silver, & Thompson, 1995), også voldtekt (Branscombe et al., 2003).

Negative emosjonelle reaksjoner knyttet til konkrete utfall, aktiverer tendensen til kontrafaktisk tenkning (Roese, 1997). Selvbebreidelse og kontrafaktisk tenkning synes også å være nært assosiert. Graden av selvfokuserte kontrafaktiske tanker, har blitt funnet å direkte predikere graden av selvbebreidelse hos voldtektsofre (Branscombe et al., 2003; A. K. Miller, Handley, Markman, & Miller, 2010).

For å tillegge seg selv *ansvar* for et utfall, må individet vurdere graden av egen kontroll. Kontroll omhandler i denne sammenhengen opplevd handlingsfrihet, og forkunnskap om potensielle utfall (Shaver, 1985). Individet som mener de hadde kunnskap om sannsynligheten for det negative utfallet, er mer tilbøyelig til å tillegge seg selv ansvar (Alicke, 2000). Likeledes vil individer som ser deres kausalt signifikante atferd som frivillig, tillegge seg selv større grad av ansvar for utfallet, enn de som handlet under tvang (Williams, Lees-Haley, & Brown, 1993). Studier støtter antakelsen om at opplevd kontroll, i betydningen *frivillighet*, er sentral for tillegging av ansvar. Ofte vil ofre ansvarliggjøre seg for å ha satt seg selv i en situasjon hvor en voldtekt kunne skje, for eksempel ved å ha drukket alkohol eller å ha interagerert med gjerningspersonen i forkant av voldtekten (Koss et al., 2002). Ofre som har blitt voldtatt av en gjerningsperson de kjenner, uten bruk av fysisk makt, og hvor ofrene ikke har fått fysiske skader, klandrer også seg selv i større grad enn ofre som har blitt utsatt for mer stereotype voldtekter (Frazier & Seales, 1997; Katz, 1991; Mynatt & Allgeier, 1990). Gjerningspersonen tilskrives imidlertid oftere mer ansvar, og offeret mindre ansvar, i tilfeller der voldtekten var særlig grov (Holtzworth-Munroe, 1988; Tennen & Affleck, 1990).

For å vurdere *skyld*, kreves også en analyse av om ens egen, antatt kausalt signifikante atferd, kan rettferdiggjøres eller er mulig å unnskyldes. Dersom individet finner rettferdiggjørende grunner til sin atferd, vil det være mindre sannsynlig at en tillegger seg selv skyld (Alicke, 2000). Voldtektsofre som bebreider seg selv, rapporterer at de ikke ser noen gode grunner til at de handlet slik som de gjorde (Kubany & Manke, 1995).

Ofres vurdering av kausale faktorer, ansvar og skyld, påvirkes imidlertid av en rekke kognitive og motivasjonelle feilslutninger (Alicke, 2000). Individet vil vektlegge forløpsfaktorers kausale signifikans ut fra hvor kontrollerbar faktorene oppleves å være (Kahneman & Miller, 1986; D. T. Miller & Turnbull, 1990; Wells, Taylor, & Turtle, 1987). Selv trivielle aspekter av egen atferd tillegges derfor ofte høy kausal signifikans, mens situasjonelle faktorer, som objektivt sett kan ha større kausal signifikans, neglisjeres (Davis et al., 1995). D. T. Miller og Turnbull (1990) understreker også at individer ofte tolker plausible kontrafakta om at en *kunne* unngått utfallet, som ensbetydende med at en *burde* vært i stand til å unngå det. Interne faktorer tillegges også større kausal signifikans dersom de vurderes som å bryte med personlige standarder eller tidligere atferdsmønstre (Roese, 1997) fordi de som regel er mer fremtredende for individet (Kahneman & Miller, 1986). *Hvilke* faktorer individet vil vurdere som kausalt signifikante, avhenger dermed til en viss grad av individets personlige verdier og holdninger (A. K. Miller et al., 2010). En rekke kognitive feilslutninger og emosjonelle reaksjoner kan imidlertid bidra til feilaktige konklusjoner om at en har overtrådt personlige standarder (Kubany & Manke, 1995). *Hindsight bias* (etterpåkløkskap) er tendensen til å se utfall som mer predikerbar enn de egentlig var (Fischhoff, 1975). En lignende feilslutning, *outcome bias*, er tendensen til å vurdere

kvaliteten av egen atferd basert på et kjent utfall (J. Baron & Hershey, 1988). På bakgrunn av forestillingen om at en egentlig visste hva utfallet ville bli, eller burde visst det, kan voldtekts ofre for eksempel feilaktig konkludere med at en avfeide eller overså signaler som antydte hva som var i ferd med å skje, og at de burde vært istand til å ta bedre avgjørelser (Kubany & Manke, 1995).

De kognitive feilslutningene knyttet til å vurdere egen atferd i etterkant av et utfall, vil også kunne påvirke individers vurderinger av kontroll, atferd og skyld. Hindsight bias kan bidra til feilslutninger om opplevd kontroll ved at forestillingen om egen forkunnskap overvurderes, slik at sannsynligheten for at individet tillegger seg selv ansvar øker (Williams et al., 1993). Kubany og Manke (1995) påpeker også at ofre *feilaktig* kan konkludere med at de handlet frivillig i en akutt situasjon. Individers responser i akutte stressituasjoner er ofte utenfor viljestyrt kontroll, slik individets reelle mulighet til å kontrollere sin egen atferd, er begrenset. I etterkant av en voldtekt kan imidlertid alternative responsmuligheter bli fremtredende og idealisert (Kubany & Manke, 1995). Ofre reflekterer ofte over hvorfor de ikke satte seg mer til motverge, noe som kan så tvil om egne motiver eller intensjoner, og føre til at individet tar på seg ansvaret for voldtekten (Sørensen, 1992). Forestillingene om at alternative handlinger ville kunne stoppet eller forhindret voldtekten, gjør også at individet ofte dømmer seg selv for å ha utilstrekkelige grunner til å handle slik de gjorde, og bidrar derfor til at individet tillegger seg selv skylden for voldtekten. Å ikke ha gjort verbal eller fysisk motstand, er en særlig vanlig rapportert årsak til at voldtekts ofre tillegger seg selv skylden for sin viktimisering (Kubany & Manke, 1995; Sørensen, 1992).

Samfunnsmessige faktorer knyttet til utviklingen av selvbebreidelse

Voldtekts ofre mottar i større grad enn andre traumeofre negative sosiale

tilbakemeldinger, preget av fordomsfulle og offerklandrende holdninger, både fra offentlige aktører (Madigan & Gamble, 1991) og sitt sosiale nettverk (Ahrens & Campbell, 2000; Moor & Farchi, 2011; Ullman & Filipas, 2001). Slike negative sosiale tilbakemeldinger kan forsterke selvbebreidelse hos ofre for voldtekt (Ahrens, 2006; H. Littleton & Breitkopf, 2006; Ullman et al., 2007). En longitudinell studie av Ullman og Najdowski (2011) fant at negative reaksjoner predikerte mer karakterologisk selvbebreidelse hos voldtekts ofre.

Observatører søker å avklare ofres skyld på samme måte som ofre evaluerer seg selv: gjennom attribusjoner om kausalitet, kontroll, ansvar og skyld (Shaver, 1985). Dette innebærer at også observatørers slutninger om skyld, preges av kognitive og motivasjonelle feilslutninger (Alicke, 2000). I følge (Lerner & Miller, 1978) er offeklandring motivert av observatørers behov for å beskytte egne forestillinger om at negative, tilfeldige hendelser ikke vil ramme dem selv. Empiriske funn støtter antakelsen om at troen på en rettferdig verden er av betydning for tilleggesle av skyld til traumeofre (Yamawaki, 2009). En annen foreslått årsak til at observatører ofte tillegger ofre skyld, er *correspondance bias*. Denne tendensen omfatter å vektlegge ofres disposisjonelle kvaliteter, og undervurdere kontekstuelle faktorer når en bedømmer andre.

Tendensen til at voldtekts ofre *oftere* enn andre traumegrupper møtes med negative sosiale tilbakemeldinger, synes å henge sammen med samfunnets dominerende forestillinger om hva en voldtekt er (Campbell et al., 1999; Stefansen & Smette, 2006; Ullman & Najdowski, 2011). Aksept for voldtektsmyter har for eksempel blitt funnet å være assosiert med økt klandring av voldtekts ofre (Mason, Riger, & Foley, 2004). Slike myter bidrar til å så tvil om en voldtekt faktisk var en «reell» voldtekt, og til å så tvil om

voldtektsofferets intensjon. Dette gjelder særlig for tilfeller hvor voldtekten *ikke* tilfredsstillende stereotyp forestillinger om voldtekt (Skjørten, 1988; Stefansen & Smette, 2006). Ofre som voldtas av bekjente (Grubb & Harrower, 2008; Sleath & Bull, 2012), som var utfordrende kledd (Pollard, 1992), og ofre som har drukket alkohol (Maurer & Robinson, 2008), klandres mer enn andre ofre.

I følge Grauerholz (2000) er det også sannsynlig at den sosiokulturelle tendensen til å bebreide kvinner internaliseres av ofrene. Empiriske funn tyder på at voldtekts ofres selvbebreidelse er knyttet til deres forestillinger om legitimiteten til voldtektsmyter i samfunnet (A. K. Miller et al., 2007). Negative sosiale reaksjoner åpner opp for kulturelt innprentet selvbebreidelse (Frazier, 1990; Koss & Harvey, 1991; Roth & Lebowitz, 1988), på tvers av en rekke kulturelle og etniske bakgrunner (Neville, Heppner, Oh, Spanierman, & Clark, 2004). *Observatørens* tilleggende av skyld på ofre synes også å henge sammen med voldtekts ofres egne bedømmelser av skyld. En eksperimentell studie fant at individer som leste en fiktiv beskrivelse av en voldtekt, oftere attribuerte ansvaret for utfallet til offeret dersom offeret klandret seg selv for egen atferd eller karakter (Thornton et al., 1988).

Selvbebreidelse som et adaptivt fenomen

Traumer og tap av opplevd kontroll

Traumatiske hendelser utgjør en trussel for individers fysiske sikkerhet, men representerer også en trussel for individets opplevelse av sammenheng, tillit og opplevelse av kontroll. Sosialkognitive teorier understreker at traumatiske erfaringer som voldtekt, bryter med individets eksisterende kognitive skjema eller forestillingsverden (Horowitz, 1986; Janoff-Bulman, 1979; Parkes & Weiss, 1983). Slike forestillinger omfatter i følge Janoff-Bulman illusjoner om at verden er god,

rettferdig og at selvet har verdi, og er adaptive forestillinger som utgjør grunnlaget for individets opplevelse av kontroll og sammenheng i hverdagen. Når disse forestillingene utfordres, vil individet føle seg mer sårbar, ubeskyttet og mindre verdifull, og verden oppleves som skremmende og ukontrollerbar (Janoff-Bulman, 1989). Janoff-Bulman (1992) hevder at interpersonlige traumer utgjør en særlig trussel for ofres fundamentale antakelser, fordi offeret må forholde seg til en gjerningspersons intenderte ondskap, og ofte mottar mindre sosial støtte enn ofre for upersonlige traumer. Lilly, Valdez, og Graham-Bermann (2011) undersøkte de fundamentale antakelsene til kvinnelige traumeofre, og fant at ofre for interpersonlige traumer hadde mer svekkede fundamentale antakelser og alvorligere depresjonssymptomer enn ofre for upersonlige traumer. En sentral del av individets tilpasningsprosess, er derfor å gjenopprette disse fundamentale antakelsene i etterkant av traumet (Janoff-Bulman, 1979).

Atferdsmessig selvbebreidelse og gjenetablering av opplevd kontroll

Fra perspektivet om gjenoppbyggingen av fundamentale antakelser, konseptualiseres atferdsmessig selvbebreidelse som en hensiktsmessig strategi. Atferdsmessig selvbebreidelse antas å være adaptiv fordi attribusjonen retter seg mot individets forestillinger om personlig sårbarhet, verden som et meningsfullt sted, og individets positive selv-persepsjoner. I følge Janoff-Bulman (1979) tillater atferdsmessig selvbebreidelse offeret å tro på at en selv kan unngå fremtidige viktimeringer, ved å modifisere sin egen atferd. Et voldtektsoffer vil derfor, til tross for sin dramatiske erfaring, fortsatt kunne beholde en forestilling om relativ usårbarhet. Oppfattelsen av fremtidig unngåelighet bekrefter en forestilling om personlig kontroll, og utgjør dermed et forsvar mot konklusjonen om at hendelser er tilfeldige og ukontrollerbare. Atferdsmessig selvbebreidelse vil dermed kunne bidra til å gjenopprette

ofres livskvalitet ved å opprettholde forestillingen om at verden er et rettferdig og oversiktlig sted, hvor det er sammenheng mellom atferd og konsekvenser. Samtidig vil atferdsmessig selvbebreidelse kunne bidra til å gjenoppbygge et positivt selvbilde, som omfatter kontroll, mestring og autonomi. Atferdsmessig selvbebreidelse innebærer *ikke* attribusjoner om stabile, negative karaktertrekk, og slik minimeres individets negative selvpersepsjoner. Ved å ta på seg skylden for en voldtekt, kan offeret også unngå å se seg selv som et hjelpeløst offer, og gjennom å tolke sin egen rolle i situasjonen som mer aktiv, kan en utvikle en følelse av verdighet og selvstendighet (Sørensen, 1992). Janoff-Bulman og Lang-Gunn (1988) hevder videre at atferdsmessig selvbebreidelse i tillegg til å bidra til en forestilt lavere sannsynlighet for reviktimisering, også kan bidra til en *faktisk* lavere sannsynlighet for reviktimisering. Atferdsmessig selvbebreidelse vil for det første kunne påvirke individets sårbarhet gjennom atferdsendring. Individer som klandrer seg selv for atferd som de mener forårsaket deres viktimering, for eksempel at de haiket, vil trolig ikke ta del i slik atferd igjen. Slike selvbeskyttende atferdsmønstre vil gi offeret en reell svekket sårbarhet. For det andre, vil de positive forestillingene om en rettferdig og forståelig verden, om personlig kontroll og usårbarhet, ha positive psykologiske konsekvenser, og en sunnere psykologisk tilstand tenkes videre å bidra til en faktisk lavere sårbarhet hos individet (Janoff-Bulman & Lang-Gunn, 1988).

I tillegg til å bidra til positive forestillinger og mestringsstrategier, kan atferdsmessig selvbebreidelse gi *mening* til hendelsen. Mening har vært definert ulikt i litteraturen, men dreier seg i denne sammenhengen om å etablere en *forståelse* for hendelsen, og omfatter offerets attribusjoner om hva som forårsaket hendelsen, og hva slags innvirkning hendelsen har (Taylor, 1983). Å finne en adekvat forklaring kan være

nødvendig for helingsprosessen, fordi det ikke er mulig å gjenopprette en følelse av trygghet og kontroll uten en slik forklaring (Parkes & Weiss, 1983). En manglende forståelse for traumatiske hendelser, vil bidra til at individet opplever verden som tilfeldig, ukontrollerbar og truende, noe som vil kunne manifestere seg i angstsymptomer (Janoff-Bulman & Yopyk, 2004). Atferdsmessig selvbebreidelse gir i denne sammenhengen offeret en konkret forklaring på hvorfor akkurat hun eller han ble rammet; på grunn av noe hun eller han gjorde eller ikke gjorde. Karakterologisk selvbebreidelse vil også kunne utgjøre en meningsdannende attribusjon, men imidlertid være skadelig for gjenoppbyggingen av antakelsene knyttet til personlig sårbarhet og et positivt selvbilde (Janoff-Bulman, 1979). Årsaken til at karakterologisk selvbebreidelse konseptualiseres som en uhensiktsmessig attribusjon, er som nevnt at individet ikke vil se sin egen karakter som en modifierbar faktor. Individet vil derfor ikke oppnå de samme forestillingene om usårbarhet eller kontroll som gjennom atferdsmessig selvbebreidelse. Janoff-Bulman (1992) understreket derfor at atferdsmessig selvbebreidelse kun har adaptive konsekvenser i *fravær* av karakterologisk selvbebreidelse. De nyttige effektene av å klandre egen atferd svekkes dersom individet også gjør karakterologiske bebreidelser.

De individene som lider mest under sin viktimisering, har også størst behov for å generere selvbebreidelsesattribusjoner (Janoff-Bulman, 1992). Dette betyr *ikke* at individer som lider mer under sin traumatisering, *faktisk* er skyldig i sin egen skjebne. Atferdsmessig selvbebreidelse er i følge Janoff-Bulman (1979) adaptivt selv om individer generelt sett ikke kan klandres for egen viktimisering. Det er dermed ikke nøyaktigheten av slike attribusjoner som gjør dem til en hensiktsmessig strategi for mestring, men innvirkningen attribusjonen har på individets forestillinger om kontroll

og usårbarhet. (Taylor, 1983) understreker også at slike kontrollforestillinger ikke behøver å ha en direkte relevans til virkeligheten for å ha en gunstig effekt, *forestillingen* om kontroll synes å være nok, særlig i møte med traumatiske hendelser.

Andre perspektiver på selvbebreidelse, kontroll og tilpasning

Atferdsmessig selvbebreidelse og opplevd kontroll

Frazier, Berman, og Steward (2001) ser også selvbebreidelse som en kontrollorientert respons, men skildrer en annen sammenheng mellom oppfattet kontroll og tilpasning etter traumer i sin *temporale* modell. Forfatterne skiller mellom tre kontrolldimensjoner i relasjon til traumatiske hendelser: oppfattet kontroll over fortiden, over nåtiden og over fremtiden. Oppfattet kontroll over fortiden referer til individets forestilling om at han eller hun hadde kontroll over forekomsten av en traumatisk hendelse. Oppfattet kontroll over nåtiden refererer til kontroll over de nåværende aspekter ved den traumatiske hendelsen, som for eksempel nåværende symptomer. Oppfattet kontroll over fremtiden refererer til opplevelsen av at en har kontroll over forekomsten av fremtidige traumer, gjennom å forhindre eller unngå disse, eller forestillingen om lav sannsynlighet for at fremtidige traumer vil forekomme, uavhengig av om en kontrollerer det. Ingen av kontrolldimensjonene omfatter gjenoppbyggingen av fundamentale antakelser, slik som hos Janoff-Bulman (Frazier et al., 2001).

Frazier et al. (2001) konseptualiserer atferdsmessig selvbebreidelse som en form for oppfattet kontroll over fortiden, og hevder i motsetning til Janoff-Bulman (1979) at denne typen kontroll ikke er nyttig for traumeofres tilpasning. Forestillingen om at en hendelse var kontrollerbar, er ofte en feilslutning, og det er ikke produktivt å fokusere på hva en kunne gjort annerledes i en situasjon som var ukontrollerbar. Fokuset på kontroll over fortiden vil heller ikke gi ofre opplevd kontroll over nåtiden, som antas å

være den mest gunstige kontrollstrategien for individets tilpasning. Å fokusere på hva en kan gjøre her-og-nå for å få det bedre, vil være mer produktiv enn å fokusere på hvordan en kunne unngått traumet i utgangspunktet, eller hvordan en kan unngå framtidige traumer (Frazier, Steward, & Mortensen, 2004). Nåværende kontroll kan dessuten tenkes å være en særlig relevant kontrollstrategi for voldtekts ofre, fordi voldtekts ofres tilpasningsprosess kan være mer kompleks enn andre typer traumer. Frazier et al. (2004) peker for eksempel på at voldtekt er et mindre normativt og offentlig traume enn mange andre typer traumer, og derfor preges av få tilgjengelige og adaptive mestringsmodeller sammenlignet med andre typer traumer.

MacLeod (1999) foreslår imidlertid at det kun er en faktor som avgjør om individer opplever fremtidig kontroll på basis av attribusjoner: hendelsens alvorlighetsgrad. I følge MacLeod kan attribusjoner *aldri* utgjøre en kilde til opplevd kontroll i tilknytning til *alvorlige* negative hendelser. Dersom individer klandrer seg selv for et mindre negativt utfall, for eksempel for å ha svidd middagen, vil en kunne oppnå kontrollfølelser fordi kostnadene for individets selvtillit vil være minimale. Selvtillitskostnadene ved å tillegge seg selv skylden for et så alvorlig negativt utfall som en voldtekt, vil imidlertid være så omfattende at de ikke vil gi opplevd kontroll. McCann og Pearlman (1990) nyanserer dette bildet noe, og argumenterer for at konsekvensene av slike selvbebreidelsesattribusjoner, avhenger av bestemte personlighetsfaktorer. Individer med lav selvtillit og svekket evne til affektregulering vil være spesielt sårbar for de potensielle destruktive effektene av atferdsmessig selvbebreidelse, mens autonome, ressurssterke individer med god evne til affektregulering i større grad kan dra nytte av de konstruktive effektene av atferdsmessig selvbebreidelse (McCann & Pearlman, 1990).

Atferdsmessig selvbebreidelse og forestilt fremtidig kontroll

Brickman et al. (1982) hevder i likhet med Janoff-Bulman (1979) at opplevd kontroll over fremtiden, altså forestillingen om å kunne påvirke sannsynligheten for at en hendelse vil forekomme, er nyttig for traumeofres tilpasning. Individer som ser seg selv som ansvarlig for å løse egne problemer vil tilpasse seg bedre etter traumatiske hendelser. Å se seg selv som ansvarlig for løsningen på et problem, har imidlertid ingen sammenheng med hvorvidt en opplever seg selv som en årsak til problemet i utgangspunktet. I følge Brickman kan individer oppleve ansvar for *løsningen* på et problem (for eksempel unngå det i fremtiden) uavhengig av om en ser seg selv som en del av *årsaken* til problemet i utgangspunktet (selvbebreidelse). Brickman argumenterer derfor for at atferdsmessig selvbebreidelse ikke vil gi traumeofre kontrollforestillinger om fremtiden.

Frazier et al. (2001) hevder og at opplevelsen av fremtidig kontroll kan ha en adaptiv effekt for traumeofres tilpasning, men hevder også at atferdsmessig selvbebreidelse i enkelte tilfeller *kan* gi ofre en opplevd kontroll over fremtiden. Frazier mener at forholdet mellom atferdsmessig selvbebreidelse og opplevd kontroll over fremtiden, avhenger av en rekke kontekstuelle faktorer: den objektive kontrollerbarheten av hendelsen i seg selv, den objektive sannsynligheten for at hendelsen vil kunne skje igjen, og modifierbarheten av individets antatt impliserte atferd. Dersom hendelsen i liten grad er kontrollerbar, er det mindre sannsynlig at individet vil oppleve fremtidig kontroll. Dersom det er lite sannsynlig at hendelsen vil gjenta seg, er det også lavere sannsynlighet for at offeret vil oppleve fremtidig kontroll. Sees den impliserte atferden som mulig å modifisere i fremtiden, vil individet også trolig oppleve større grad av fremtidig kontroll. Frazier foreslår til slutt at personlighetsfaktorer som for eksempel optimisme, kan tenkes å påvirke hvorvidt

individet evner å igangsette eventuelle atferdsendringer for å oppnå faktisk fremtidig kontroll (Frazier et al., 2001).

Konsekvenser av forestilt fremtidig kontroll

Flere teoretikere argumenterer imidlertid for at den adaptive verdien av forestilt fremtidig kontroll avhenger av at kontrollforestillingene samstemmer med virkeligheten. Frazier et al. (2001) understreker for eksempel at opplevelsen av å ha kontroll over forekomsten av bestemte fremtidige hendelser, kun er adaptiv dersom hendelsene faktisk til en viss grad *er* kontrollerbare. I følge Folkman et al. (1979) har individers spesifikke mestringsstrategier ulik adaptiv verdi avhengig av situasjonens kontrollerbarhet. I tilfeller hvor individet har en reell mulighet til å påvirke situasjonen, vil problemorientert mestring være den mest hensiktsmessige strategien. I møte med mer ukontrollerbare hendelser, vil imidlertid problemfokuset mestring ikke være adaptiv. Folkman og Moskowitz (2000) argumenterer også for at opplevelsen av å ha kontroll, ikke vil være adaptiv dersom det reelt sett er lav sannsynlighet for at individet vil kunne oppnå det ønskede utfallet. Frazier et al. (2001) hevder i tillegg at individets opplevde kontroll må ha en viss relasjon til virkeligheten for å være adaptiv. Fordi individets opplevelse av fremtidig kontroll ofte er basert på en feilslutning, kan denne forestillingen bidra til nyttesløse mestringsforsøk. Dersom voldtektsofre slutter at hennes egen atferd var årsaken viktimiseringen, uten at hennes egen atferd reelt sett *var* implisert, vil enhver atferdsendring i forsøk på å unngå lignende negative utfall i fremtiden være meningsløs, og kun bidra til svekket mestringsfølelse.

Forestilt kontroll over fremtiden kan og ha en generell angstprovoserende effekt. Burger (1989) hevder at forestillingen om kontroll over fremtidige hendelser, også vil medføre en økning i opplevd ansvar og bekymring for å mislykkes, noe som kan gi en

økning i angstnivå. Slike negative følelsesmessige reaksjoner vil i følge Burger avhenge av individets tro på egen evne til å igangsette og fullføre vellykkede tiltak for å oppnå et ønsket utfall, det vil si individets nivå av self-efficacy (Bandura, 1997). En økning i angstnivå på basis av lav tiltro til egen prestasjonsevne, vil kunne bidra til at individet gir opp forsøk på å utøve kontroll, og dermed minimerer sin sjanse for å lykkes (Burger, 1989). F. Rothbaum et al. (1982) har også argumentert for at individer vil kunne avstå fra forsøk på å utøve atferdsmessig kontroll hvis de har lav tiltro til at egen prestasjon vil påvirke sannsynligheten for et ønsket utfall. Å avstå fra å forsøke, vil i følge forfatterne være bedre enn de negative konsekvensene av å forsøke å kontrollere en situasjon som trolig ikke er mulig å kontrollere. A. K. Miller et al. (2007) foreslår i forlengelsen av dette at atferdsmessig selvbebreidelse vil bidra til at traumeofre gir opp atferdsmessige forsøk på kontroll i fremtiden, og dermed *tar* kontroll over en ukontrollerbar situasjon gjennom å *gi opp* kontroll. I følge Miller utgjør nemlig atferdsmessig selvbebreidelse en erkjennelse av at en ikke hadde kontroll i en uønsket situasjon, og denne erfaringen vil generaliseres til en forventning om å ikke kunne kontrollere lignende hendelser i fremtiden. Individer som klander seg selv, vil ha større sannsynlighet for å gi opp forsøk på atferdsmessig fremtidig kontroll, og derfor også være mer sårbar for reviktimisering enn ofre som ikke klandrer seg selv.

Oppfattet sannsynlighet for fremtidige traumer

Carver et al. (2000) skiller mellom opplevd fremtidig kontroll gjennom *forventning* om at en hendelse vil forekomme og opplevd *kontroll* over at en hendelse vil forekomme. Carver hevder at forventningen om at en hendelse vil forekomme, er viktigere for individets tilpasning enn hvorvidt individet kontrollerer om hendelsen vil forekomme. Forestillingen om sannsynligheten for å ikke utsettes for flere voldtekter,

sees altså som en mer adaptiv forestilling enn forestillingen om å ha kontroll over å oppnå dette utfallet. Folkman og Moskowitz (2000) argumenterer derimot for at kontekstuelle faktorer vil påvirke hvorvidt utfallsforventning er gunstig for traumeofres tilpasning. Frazier et al. (2001) påpeker også at forventningen om at traumatiske hendelser ikke vil gjenta seg, heller ikke vil ha en adaptiv funksjon dersom denne forestillingen bidrar til at individet unnlater å ta hensiktsmessige forhåndsregler eller å utøve beskyttelsestiltak. McKenna (1993) understreker at manglende beskyttelsesatferd kan være en potensiell negativ konsekvens av illusoriske forventninger om både kontroll og utfall. Urealistisk positive forestillinger om personlig kontroll og lav sannsynlighet for negative utfall, vil gjøre behovet for å beskytte seg selv mot fremtidige traumer mindre tydelig, noe som kan tenkes å resultere i en faktisk økt sårbarhet for individet.

Empiri om selvbebreidelse, kontroll og tilpasning

Karakterologisk selvbebreidelse og tilpasning

Empirien om konsekvenser av karakterologisk selvbebreidelse støtter i stor grad Janoff-Bulman (1979) sine prediksjoner (Frazier & Schauben, 1994; Koss et al., 2002; Meyer & Taylor, 1986). Karakterologisk selvbebreidelse er assosiert med høyere lidelsestrykk hos ofre for voldtekt (Breitenbecher, 2006; Frazier, 2003; Koss et al., 2002), særlig depresjon (Tilghman-Osborne, Cole, Felton, & Ciesla, 2008). Karakterologisk selvbebreidelse synes også å være en viktigere predikator for økt lidelsesnivå enn frekvens av tidligere overfall og oppfattet unngåelighet av fremtidige overfall (Breitenbecher, 2006). Kausalforholdet mellom karakterologisk selvbebreidelse og lidelsestrykk er imidlertid uklart. En studie som undersøkte kausalforholdet mellom karakterologisk selvbebreidelse og psykologisk lidelse hos voldtektsofre, fant at skam

og karakterologisk selvbebreidelse syntes å være en konsekvens av depresjon heller enn en årsak til depresjon (Tilghman-Osborne et al., 2008).

Karakterologisk selvbebreidelse synes heller ikke å være assosiert med opplevd kontroll, i tråd med Janoff-Bulmans prediksjoner (Koss et al., 2002). Karakterologisk selvbebreidelse synes derimot å ha en negativ effekt for ofres tilpasning gjennom negative forestillinger om seg selv og verden. Voldtekstofre som utviser mer karakterologisk selvbebreidelse, rapporterer også flere mistilpassede forestillings-utsagn som «Jeg bekymrer meg mye for egen sikkerhet» og «verden er full av emosjonelt ustabile folk» (Frazier & Schauben, 1994; Koss & Figueredo, 2004; Koss et al., 2002). Slike mistilpassede forestillinger om trygghet, selvtillit og tillit til andre, fører direkte og indirekte til økt psykologisk lidelsestrykk (Frazier & Seales, 1997; Koss et al., 2002), og har generelt sett blitt knyttet til depresjon og sosiale vansker (Mackey et al., 1992). Karakterologisk selvbebreidelse har også blitt assosiert med mindre positiv respons fra andre. Ullman og Najdowski (2011) fant at karakterologisk selvbebreidelse predikerer færre positive sosiale tilbakemeldinger over tid. I tillegg har karakterologisk selvbebreidelse blitt funnet å være assosiert med bruk av mindre adaptive mestringsstrategier, som unngåelsesmestring og økt selv-destruktiv mestring (Arata, 1999).

Atferdsmessig selvbebreidelse og tilpasning

Forskning som har undersøkt atferdsmessig selvbebreidelse og tilpasning hos voldtekstofre, viser imidlertid mindre entydige resultater. Enkelte studier finner at atferdsmessig selvbebreidelse ikke er assosiert med dårlig tilpasning (Breitenbecher, 2006; Koss et al., 2002), andre finner at atferdsmessig selvbebreidelse er marginalt relatert til symptomnivå (Arata & Burkhart, 1998), eller uten sammenheng med

symptomnivå (Regehr, Regehr, & Bradford, 1998). Flere studier peker i retning av at atferdsmessig selvbebreidelse er knyttet til økt lidelsesnivå (Arata, 1999; Frazier, 2000; Frazier & Schauben, 1994; H. Littleton & Bretkopf, 2006; Meyer & Taylor, 1986; Ullman & Najdowski, 2011), særlig depresjonssymptomer (Walsh & Bruce, 2011). Longitudinelle undersøkelser viser også at atferdsmessig selvbebreidelse er assosiert med høyere lidelsesnivå på alle måletidspunkt, og at nedgang i atferdsmessige selvbebreidelsesattribusjoner var assosiert med redusert lidelsestrykk (Frazier, 2003; Koss & Figueredo, 2004). Forholdet mellom karakterologisk selvbebreidelse og lidelsesnivå er imidlertid sterkere (Hill & Zautra, 1989).

Atferdsmessig selvbebreidelse og opplevd kontroll. Å finne en forklaring på sin viktimisering gjennom atferdsmessig selvbebreidelse, synes å være assosiert med både lavere lidelsestrykk og lavere opplevd sårbarhet hos voldtektsofre, slik Janoff-Bulman (1979) foreslo. Burgess og Holmstrom (1979) fant for eksempel at kvinner som utsettes for «blitz-voldtekter», ofte har vanskeligere for å generere rasjonelle forklaringer på sin viktimisering, enn kvinner som voldtas av noen de kjenner. Ofre som utsettes for sistnevnte type voldtekt, kan oftere identifisere egen kausalt implisert atferd i etterkant, og derfor også forstå sin egen viktimiseringserfaring på en bedre måte. Ofre som ikke genererer slike rasjonelle forklaringer, sliter oftere med en følelse av sårbarhet og meningsløshet (Burgess & Holmstrom, 1979). Scheppele og Bart (1983) har også funnet at muligheten for å benytte seg av atferdsmessig selvbebreidelse for å gjenopprette opplevelsen av kontroll, er av betydning for ofrenes symptomer i etterkant av en voldtekt. Ofre som hadde vanskeligere for å benytte seg av atferdsmessig selvbebreidelse fordi de var blitt voldtatt i situasjoner hvor de anså seg som trygge, hadde de mest alvorlige reaksjonene i etterkant av voldtekten.

Frazier (2003) fant imidlertid at atferdsmessig selvbebreidelse ikke var nyttig for voldtekts ofres tilpasning fordi et fokus på fortiden ikke gir individer en opplevd *nåværende* kontroll. Nåværende kontroll omfatter som nevnt at individet er fokusert på hva som kan gjøres her og nå for å forbedre sin situasjon, heller enn hvordan hendelsen kunne vært unngått eller kan unngås i fremtiden. Opplevd nåværende kontroll over rehabiliteringsprosessen, synes å være en særlig hensiktsmessig form for kontroll hos voldtekts ofre (Frazier, 2003; Ullman et al., 2007; Walsh & Bruce, 2011). Denne typen opplevd kontroll har blitt funnet å være sterkere knyttet til tilpasning enn noen annen form for kontrollforestillinger, inkludert oppfattet sannsynlighet over framtidige voldtekter (Frazier et al., 2001).

Tre studier har undersøkt forholdet mellom atferdsmessig selvbebreidelse og mistilpassede forestillinger hos voldtekts ofre ved bruk av samme type spørreskjema, McPearl Belief Scale. En studie fant at atferdsmessig selvbebreidelse ikke var assosiert med mistilpassede forestillinger om seg selv og verden, og funnet kan tyde på at atferdsmessig selvbebreidelse derfor kan ha en viss beskyttende effekt (Koss et al., 2002). Frazier og Schauben (1994) fant imidlertid at atferdsmessig selvbebreidelse var assosiert med mistilpassede forestillinger hos voldtekts ofre, men fant også at forholdet mellom karakterologisk selvbebreidelse og mistilpassede forestillinger var enda sterkere. Koss og Figueredo (2004) fant i en longitudinell studie at karakterologisk selvbebreidelse var den eneste attribusjonen som predikerte mistilpassede forestillinger, men også at reduksjon i atferdsmessig selvbebreidelse over tid forklarte nedgang i voldtekts ofres mistilpassede forestillinger.

Atferdsmessig selvbebreidelse og forestilt fremtidig kontroll. Breitenbecher (2006) fant, i tråd med Janoff-Bulman sine antakelser, at atferdsmessig selvbebreidelse

var signifikant korrelert med forestilt fremtidig unngåelighet. Individene som klandrer seg selv for voldtekten, forestilte seg at de ville ha kontroll over forekomsten av lignende hendelser i fremtiden. Koss et al. (2002) tolker også sine empiriske funn i retning av at atferdsmessig selvbebreidelse bidrar til en illusjon om kontroll over fremtidige viktiseringer. Andre studier finner imidlertid at atferdsmessig selvbebreidelse ikke gir opplevd kontroll gjennom forestilt unngåelighet hos voldtekts ofre. Kvinner som klandrer sin egen atferd for voldtekten, og forestiller seg at voldtekten kunne vært unngått, hadde ikke nødvendigvis tro på at de vil ha kontroll over fremtidige lignende hendelser (Frazier, 1990, 2000, 2003; Frazier & Schauben, 1994). Hill og Zautra (1989) fant også at voldtekts ofre som klandret seg selv atferdsmessig, heller ikke nødvendigvis anså den impliserte atferden som modifiserbar. Oppfattet modifiserbarhet av den antatte årsaksfaktoren, hadde i tillegg ingen sammenheng med tilpasning hos voldtekts ofre. Ofrene som trodde at de kunne endre atferden som de oppfattet som årsaken til voldtekten, rapporterte verken lavere eller høyere lidelsestrykk enn ofrene som ikke oppfattet sin impliserte atferd som modifiserbar.

Generelt sett finner studier som undersøker sammenhengen mellom forestilt kontroll over fremtiden og tilpasning tvetydige funn. Enkelte studier finner at forestilt fremtidig kontroll er assosiert med lavere symptomer av PTSD, depresjon og angst hos voldtekts ofre (Frazier, 1990, 2000; Frazier et al., 2004). Andre studier finner ingen sammenheng mellom opplevd fremtidig kontroll og lidelsestrykk blant ofre for voldtekt og fysiske overgrep (Frazier & Schauben, 1994; Kushner, Riggs, Foa, & Miller, 1993). Studier som har undersøkt funksjonen av opplevd fremtidig kontroll hos ofre for andre typer negative hendelser, finner også varierende resultater om sammenhengen mellom opplevd fremtidig kontroll og symptomnivå. Opplevd fremtidig kontroll er for eksempel

assosiert med mindre symptomtrykk og økt trivsel hos mødre med alvorlig syke barn (Affleck, Tennen, & Gershman, 1985), men er urelatert til lidelsestrykk hos kreftsyke pasienter (Lowery, Jacobsen, & Ducette, 1993), og gir økt lidelsestrykk hos personer som har mistet noen i dødsfall (Frazier & Schauben, 1994).

Lite forskning har undersøkt kontekstuelle faktorerers betydning for effekten av opplevd fremtidig kontroll hos voldtekstofre. Frazier og Schauben (1994) undersøkte forestilt fremtidig kontroll hos ofre for samlivsbrudd, voldtekt, og personer som hadde mistet noen i dødsfall. Hypotesen var at den adaptive effekten av forestilt fremtidig kontroll ville variere i samsvar med hendelsens oppfattede kontrollerbarhet. Dødsfall ble rapportert som et mindre kontrollerbart traume enn voldtekt og samlivsbrudd. Frazier og Schauben fant at opplevd fremtidig kontroll ikke hadde noen sammenheng med tilpasning hos deltakere som hadde opplevd voldtekt eller samlivsbrudd, men var assosiert med høyere lidelsestrykk og dårligere tilpasning hos deltakerne som hadde opplevd dødsfall (Frazier & Schauben, 1994). Eksperimentell forskning som har undersøkt effekten av opplevd kontroll, knytter personlighetsvariabler til effekten av opplevd fremtidig kontroll for individers generelle trivsel. Burger (1989) fant for eksempel i en eksperimentell studie at opplevd fremtidig kontroll er assosiert med økt angst, særlig i tilfeller hvor individet rapporterer lav *self-efficacy*, altså lav tiltro til egen evne til å utøve den nødvendige fremtidige kontrollen for å oppnå et ønsket utfall.

Én studie har undersøkt sammenhengen mellom atferdsmessig selvbebreidelse og forventning om nye voldtekter. Frazier (2003) fant at atferdsmessig selvbebreidelse er assosiert med opplevd *høyere* sannsynlighet for fremtidig voldtekt. Individer som klandrer seg selv for voldtekten de ble utsatt for, forestiller seg altså at det er høyere sannsynlighet for at de kan utsettes for nye voldtekter. Det har vært gjort svært lite

forskning på hvilke faktorer som påvirker voldtekts ofres forestilling om sannsynlighet for gjentakelse av viktimiseringen. Forskning på ofre for andre kriminelle handlinger kan imidlertid muligens belyse dette forholdet. Carson og MacLeod (1997) fant i en studie av ofre for kriminelle handlinger, at forventningen om gjentakelse av viktimiseringen hang sammen med offerets forståelse av gjerningspersonens intensjon. Ofre som tolket gjerningspersonens intensjon om å gjøre skade som høy, oppfattet nye viktimiseringserfaringer som mer sannsynlige, og hadde et høyere lidelsestrykk enn ofre som oppfattet gjerningspersonens intensjon som lav.

Edward og MacLeod fant i 1996 (sitert i Macleod, 1999) at individer som oppfatter framtidige voldtekter som mindre sannsynlig, rapporterer mindre lidelse, og et lavere stressnivå enn individer som opplever fremtidige voldtekter som mer sannsynlig. Ofre som rapporterer at de opplever lav sannsynlighet for nye voldtekter, rapporterer også mindre lidelse enn ofre som rapporterer at de opplever å ha kontroll over fremtidige voldtekter (Frazier, 2003; Frazier & Schauben, 1994). Studier som har undersøkt kvinners risikopersepsjon for voldtekt, peker imidlertid i retning av at optimistisk biaserte forestillinger om lav sannsynlighet for voldtekt generelt sett kan utgjøre et hinder for å utøve beskyttelsesatferd. Kvinner som rapporterer lav personlig risiko for å bli utsatt for voldtekt, rapporterer også lavere beredskap for å forhindre en voldtekt (Nurius, 2000).

Atferdsmessig selvbebreidelse og faktisk fremtidig kontroll. Atferdsmessig selvbebreidelse ble av Janoff-Bulman (1979) ansett som en potensiell motivator for atferdsendring, som videre kan redusere ofres sannsynlighet for reviktimisering.

Atferdsmessig selvbebreidelse er imidlertid ikke assosiert med å utøve beskyttelsesatferd for å minske sannsynligheten for nye voldtekter. Voldtekts ofre som

klandrer egen atferd for voldtekten, gjør ikke beskyttelsestiltak oftere enn ofre som ikke klandrer seg selv (Frazier, 2000, 2003; Frazier & Schauben, 1994). O'Neill og Kerig (2000) undersøkte forholdet mellom atferdsmessig selvbebreidelse og beskyttelsesatferd hos kvinner som mishandles av sin partner, og fant at atferdsmessig selvbebreidelse ikke var assosiert med å forlate sin partner. Å forlate sin voldelige partner var imidlertid assosiert med opplevd kontroll.

Ingen studier har, så vidt jeg vet, undersøkt om kontekstuelle faktorer medierer eller moderer forholdet mellom atferdsmessig selvbebreidelse og atferdsendring hos voldtektsofre. For å belyse dette temaet beskrives derfor undersøkelser av andre traumegrupper. Studier som har undersøkt atferdsendring i relasjon til sykdom, antyder for eksempel at atferdsendring på basis av atferdsmessig selvbebreidelse, er avhengig av at individer har tro på at atferdsendringen vil være til nytte. Christensen et al. (1999) fant i en studie av pasienter med kreft i hals og nakke, at *forventningen* individet har om fremtidige utfall, vil påvirke assosiasjonen mellom atferdsmessig selvbebreidelse og atferdsendring. Kreftpasienter som klandret sin røyking for å ha forårsaket sykdommen, og som også hadde en tro på at fremtidige helseutfall var avhengig av deres fremtidige røykevaner, hadde størst sannsynlighet for å slutte å røyke. Pasienter som gjorde atferdsmessige selvbebreidelsesattribusjoner uten forventning om at en endring av røykevaner ville nytte, hadde mindre sannsynlighet for å slutte å røyke. Det samme gjaldt pasienter som trodde at en endring av røykevaner ville nytte, men som ikke klandret seg selv for sine tidligere røykevaner (Christensen et al., 1999).

Frazier (2003) fant at voldtektsofre som utøver beskyttelsesatferd, ikke nødvendigvis tror at beskyttelsesatferden vil redusere risikoen for nye voldtekter. Ofre som rapporterte at de utøvde mye beskyttelsesatferd, uavhengig av om de klandret seg

selv for voldtekten, rapporterte ikke at de forestilte seg at fremtidige voldtekter var mindre sannsynlige, og heller ikke at de hadde et lavere lidelsestrykk enn ofre som ikke utøvde beskyttelsesatferd. Årsaken til at beskyttelsesatferd ikke er konsistent assosiert med lavere lidelsestrykk, synes å være at frykt ofte er en sentral motivator for beskyttelsesatferd. Hickman og Muehlenhard (1997) undersøkte sammenhengen mellom kvinners redsel for voldtekt og deres beskyttelsesatferd, og fant at redsel for voldtekt predikerte kvinnenens nivå av beskyttelsesatferd i sterkere grad enn voldtektshistorikk, rapportert traume assosiert med voldtekten, følelser av kontroll knyttet til voldtekt, eller forestillinger om sannsynligheten for å bli voldtatt. Andre studier har også funnet at kvinner utfører beskyttelsesatferd fordi de frykter å bli utsatt for voldtekt (Riger & Gordon, 1981; Warr, 1985).

Atferdsmessig selvbebreidelse og unngåelsesmestring. Atferdsmessig selvbebreidelse har også blitt assosiert med økt bruk av unngåelsesmestring hos voldtekts ofre (Ullman & Najdowski, 2011). Atferdsmessig selvbebreidelse er blitt assosiert med å ikke rapportere voldtekten (Finkelson & Oswalt, 1995), og mindre bruk av problemorientert mestring og mer sosial tilbaketrekking (Frazier, Mortensen, & Steward, 2005; Meyer & Taylor, 1986). Unngåelse og sosial tilbaketrekking har generelt sett blitt funnet å være assosiert med større lidelsestrykk hos voldtekts ofre (Arata, 1999; Meyer & Taylor, 1986).

Atferdsmessig selvbebreidelse har også blitt knyttet til en form for unngåelsesmestring som synes å være av betydning for ofres reviktimiseringsrisiko. A. K. Miller et al. (2007) antok, og fant støtte for, hypotesen om at voldtekts ofre som klandret seg selv for voldtekten ville ha større sannsynlighet for å gi opp forsøk på å ta kontroll i lignende situasjoner. Voldtekts ofre som klandrer seg selv, har større risiko for

å gi opp aktive forsøk på å ta kontroll i en senere viktimeringssituasjon, og atferdsmessig selvbebreidelse øker derfor prospektivt risikoen for seksuell reviktimering.

Diskusjon

Voldtekt er et gjennomgripende samfunnsproblem som i de fleste tilfeller har alvorlige og langvarige konsekvenser for ofrene. Kvinner som utsettes for voldtekt, utvikler ofte psykiske etterreaksjoner som angst, depresjon og PTSD, i tillegg til en rekke negative konsekvenser knyttet til sosial fungering, arbeidsfungering og selvbylde (Burgess & Holmstrom, 1974; Elliott et al., 2004; Ullman & Siegel, 1993). Voldtekt synes å skille seg fra andre typer av traumer med tanke på at voldtektsofre oftere utsettes for sekundær viktimering. Sosiale og samfunnsmessige responser til voldtektsofre preges av stigmatiserende og offerklandrende attribusjoner, som påvirker voldtektsofres tilhelingsprosess i en negativ retning (Campbell et al., 1999). Flere kontekstuelle faktorer, som viktimeringshistorie og mestringsstrategier synes også å være knyttet til ofres utvikling av negative psykologiske reaksjoner (Casey & Nurius, 2005; Frazier et al., 2005). Sosialkognitive teorier vektlegger også at individers forståelse av den traumatiske hendelsen, er av stor betydning for ofres tilpasning.

Karakterologisk selvbebreidelse, atferdsmessig selvbebreidelse og tilpasning

Utgangspunktet for denne oppgaven er hvilken funksjon selvbebreidelse kan ha i relasjon til voldtekt. Selvbebreidelse beskrives som en kontrollorientert respons rettet mot å forstå traumatiske erfaringer og gjenopprette opplevelsen av kontroll i livet (Frazier, 2003; Janoff-Bulman, 1979; Janoff-Bulman & Wortman, 1977; Taylor, 1983). Janoff-Bulman (1979) argumenterte for at atferdsmessig selvbebreidelse kan ha en adaptiv funksjon for voldtektsofre, fordi slike attribusjoner vil gjenoppbygge troen på at

verden er et forståelig og meningsfylt sted i etterkant av traumatiske hendelser. Siden atferd oppfattes som en modifiserbar faktor, vil atferdsmessige selvbebreidelsesattribusjoner bidra til at individet kan forvente å ha kontroll over en lignende hendelse i fremtiden. Karakterologisk selvbebreidelse omfatter derimot attribusjoner om grunnleggende karakter- og personlighetstrekk, faktorer som ikke sees som modifiserbar i samme grad. Slike attribusjoner vil derfor redusere individets opplevelse av fremtidig kontroll, og dermed føre til dårligere tilpasning.

Presenterte empiriske funn støtter i stor grad Janoff-Bulman (1979) antakelser om karakterologisk selvbebreidelse. Karakterologisk selvbebreidelse er nært assosiert med lidelsestrykk hos voldtekts ofre, særlig depresjonssymptomer (Breitenbecher, 2006; Frazier, 2003; Meyer & Taylor, 1986; Tilghman-Osborne et al., 2008). Karakterologisk selvbebreidelse er ikke assosiert med opplevd kontroll, men med mistilpassede forestillinger, uhensiktmessige mestringsstrategier, og negativ sosial tilbakemelding (Frazier, 2003; Koss et al., 2002; Meyer & Taylor, 1986). Det er likevel uklart hvorvidt karakterologisk selvbebreidelse bidrar til depressive symptomer, eller hvorvidt karakterologisk selvbebreidelse er resultatet av en underliggende, depressiv attribusjonsstil. Få studier har undersøkt dette, men en studie antyder at karakterologiske selvbebreidelsesattribusjoner er resultatet av depresjon, heller enn en årsak til depresjon (Tilghman-Osborne et al., 2008).

De empiriske funnene om atferdsmessig selvbebreidelse og voldtekts ofres tilpasning, er i hovedsak ikke forenelig med Janoff-Bulman (1979) teori. De fleste av studiene som undersøker dette forholdet, finner at atferdsmessig selvbebreidelse ikke har sammenheng med adaptiv tilpasning hos voldtekts ofre (Frazier, 1990, 2000; Frazier et al., 2001; Frazier et al., 2005; Frazier & Schauben, 1994; Meyer & Taylor, 1986; A.

K. Miller et al., 2007; Walsh & Bruce, 2011). To studier knytter også nedgang i atferdsmessige selvbebreidelsesattibusjoner til reduksjon i lidelsesnivå hos ofre for voldtekt (Frazier, 2003; Koss & Figueredo, 2004). Årsakene til at disse empiriske funnene kan være mange. En rekke studier har undersøkt Janoff-Bulman (1979) sine mer spesifikke hypoteser om atferdsmessig selvbebreidelses positive funksjon, og disse empiriske funnene tjener til å belyse dette temaet.

Atferdsmessig selvbebreidelse og unngåelsesmestring. En mulig årsak til at atferdsmessig selvbebreidelse er assosiert med økt lidelsestrykk, er at empiriske funn knytter atferdsmessig selvbebreidelse til økt bruk av ulike typer av unngåelsesmestring (Frazier et al., 2005; Meyer & Taylor, 1986; Ullman & Najdowski, 2011). Voldtekts ofre som for eksempel mestrer stress ved sosial tilbaketrekking, kan gå glipp av trygghet og omsorg fra sitt sosiale nettverk, noe som trolig kan påvirke deres tilpasning i en negativ retning. A. K. Miller et al. (2007) finner også at atferdsmessig selvbebreidelse er assosiert med økt reviktimisering, en sentral faktor for økt lidelsestrykk.

Atferdsmessig selvbebreidelse og opplevd kontroll. Empiriske funn peker likevel mot at atferdsmessig selvbebreidelse generelt sett kan ha en funksjon som årsaksforklaring for voldtekts ofre (Burgess & Holmstrom, 1979; Scheppele & Bart, 1983). Ofrene som finner en slik forklaring, har det bedre enn voldtekts ofre som ikke finner en forklaring. Det er en rimelig antakelse at voldtekts ofre som har muligheten til å konkludere med at en burde handlet annerledes enn en gjorde, kan få en økt forståelse av hvordan voldtekten kunne skje, og kjenne seg mindre sårbare som et resultat av muligheten til å modifisere sin atferd i fremtiden. Det kan imidlertid tenkes at de positive effektene ved å finne en forklaring på hvorfor voldtekten kunne skje, er kortvarige eller overskygges av andre negative konsekvenser av atferdsmessig

selvbebreidelse.

Frazier og Schauben (1994) fant at atferdsmessig selvbebreidelse er assosiert med mistilpassede forestillinger om seg selv og verden, mens Koss et al. (2002) fant det motsatte. Motstridende funn om sammenhengen mellom atferdsmessig selvbebreidelse og mistilpassede forestillinger kan skyldes modererende faktorer. For eksempel kan det tenkes at personlighetsforskjeller knyttet til selvtillit eller evne til emosjonsregulering beskytter enkelte individer mot potensielle negative konsekvenser av atferdsmessige selvbebreidelser (McCann & Pearlman, 1990). Funnet om at en progressiv nedgang i atferdsmessige selvbebreidelsesattribusjoner over tid forklarer en nedgang i mistilpassede forestillinger hos voldtekts ofre, tyder imidlertid på atferdsmessig selvbebreidelse bidrar til opprettholdelsen av mistilpassede forestillinger (Koss & Figueredo, 2004). En mulig årsak til at atferdsmessig selvbebreidelse kan bidra til opprettholdelse av mistilpassede forestillinger hos voldtekts ofre, kan omfatte karakteristika ved voldtekt som traume. Det kan tenkes at voldtekt representerer en særegen traumatisk opplevelse fordi den i større grad enn mange andre traumatiske hendelser er forbundet med stigmatiserende og fordomsfulle holdninger mot ofre. Dette kan innebære at kvinners tilskrivelse av atferdsmessig skyld etter en voldtekt har en annen, og mer negativt betont, psykologisk mening enn andre traumeofres tilskrivelse av atferdsmessig skyld.

Atferdsmessig selvbebreidelse og forestilt og faktisk fremtidig kontroll. En annen årsak til at atferdsmessig selvbebreidelse ikke er assosiert med adaptiv tilpasning, omfatter Janoff-Bulman (1979) sin hypotese om at atferdsmessig selvbebreidelse vil bidra til en forestilling om å kunne kontrollere fremtidige viktimiseringer. Et mindretall av studiene som har undersøkt dette forholdet, finner støtte for denne hypotesen

(Breitenbecher, 2006; Koss et al., 2002). Flertallet av studiene finner at atferdsmessig selvbebreidelse ikke er assosiert med en forestilling om fremtidig kontroll (Frazier, 2003; Frazier & Schauben, 1994; Koss & Figueredo, 2004). En mulig forklaring på disse funnene, er at Janoff-Bulman (1979) sin antakelse om at atferdsmessig selvbebreidelse bidrar til forestilt fremtidig kontroll, ikke er korrekt. Sammenhengen mellom atferdsmessig selvbebreidelse og forestilt fremtidig kontroll kan tenkes å modereres av faktorer som den traumatiske hendelsens faktiske kontrollerbarhet og objektive gjentakelsesrisiko, og den antatt impliserte atferdens modifiserbarhet (Frazier et al., 2001). Voldtekt kan ramme et individ flere ganger, men individets objektive mulighet for å kontrollere om en blir utsatt for voldtekt, er trolig lav. Individet kan kanskje til en viss grad kontrollere sin eksponering for risiko, men siden risikoen for voldtekt også avhenger av faktorer utenfor individets kontroll (L. Baron & Straus, 1987; Petersilia, 2001), kan det tenkes at individets mulighet for å utvikle forestillinger om fremtidig kontroll på basis av atferdsmessig selvbebreidelse, også er lav. Frazier et al. (2001) sitt argument om at atferd kan variere med hensyn til opplevd modifiserbarhet, er også en potensiell forklaring på hvorfor atferdsmessig selvbebreidelse ikke er assosiert med forestilt fremtidig kontroll. Kontekstuelle faktorer kan for eksempel begrense muligheten til å endre egen atferd, og forhindre en slutning om at den identifiserte atferden *er* modifiserbar. En kvinne som misbrukes av sin partner, og som klandrer seg selv for at hun forblir i forholdet, men samtidig ikke ser det å forlate sin partner som en reell mulighet på grunn av økonomiske årsaker, vil ha lav sannsynlighet for å få en forestilling om fremtidig kontroll på basis av atferdsmessig selvbebreidelse.

Frazier (2003) har foreslått at forestilt lav sannsynlighet for nye voldtekter kan være en mer adaptiv forestilling for voldtektsofre enn forestilt kontroll over fremtidige

voldtekter. Frazier (2003) fant imidlertid at atferdsmessig selvbebreidelse er assosiert med forestilt høyere sannsynlighet for fremtidige voldtekter. Andre studier peker i retning av at oppfattet intensjonalitet hos gjerningspersonen kan være av betydning for forestillingen om lav sannsynlighet for nye overfall (Macleod, 1999). Dette innebærer at ofre som vurderer at de er et tilfeldig offer, i motsetning til å være spesielt utvalgt av gjerningspersonen, vil mer sannsynlig oppfatte fremtidige overfall som mindre sannsynlig.

Empiriske funn støtter heller ikke Janoff-Bulman (1979) sin påstand om at atferdsmessig selvbebreidelse vil kunne gi individet en faktisk fremtidig kontroll. Atferdsmessig selvbebreidelse er ikke assosiert med økt beskyttelsesatferd (Frazier, 2003), og en studie av kvinner som mishandles i parforhold, finner at atferdsmessig selvbebreidelse er assosiert med å *ikke* forlate sin partner (O'Neill & Kerig, 2000). Disse funnene samsvarer med Brickman et al. (1982) sin hypotese om at det ikke er noen sammenheng mellom å oppleve å ha forårsaket et problem, og oppleve at en har ansvar for å løse problemet. Atferdsmessig selvbebreidelse i seg selv synes ikke å være en tilstrekkelig faktor for utøvelse av atferd som faktisk vil kunne redusere individets reviktimiseringsfare. Empiriske funn tyder på at sammenhengen mellom atferdsmessig selvbebreidelse og kontrollatferd avhenger av ulike kontekstuelle faktorer. Endring av atferd krever både at individet har tro på egen evne til å modifisere antatt kausalt implisert atferd (Burger, 1989), og at individet har tro på at en atferdsendring faktisk vil kunne påvirke sannsynligheten for fremtidige utfall (Christensen et al., 1999). En studie av voldtekts ofre viser at opplevd modifiserbarhet alene ikke bidrar til at ofre opplever fremtidig kontroll på basis av atferdsmessige selvbebreidelse (Hill & Zautra, 1989). Disse funnene støtter Frazier et al. (2001) sin hypotese om at personlighetsfaktorer som

optimisme kan være en sentral faktor for hvorvidt individet igangsetter endring.

Janoff-Bulman og Lang-Gunn (1988) sin antakelse om at atferdsendring vil kunne redusere ofres faktiske sannsynlighet for nye voldtekter virker rimelig, men er trolig forenklet. Til tross for at økt beskyttelsesatferd kan være en risikoreduserende strategi, er ikke beskyttelsesatferd nødvendigvis et godt mål på utøvelse av sunn kontrollutøvelse. Økt bruk av beskyttelsesatferd har ingen konsistent sammenheng med opplevd unngåelighet av nye voldtekter, ei heller lavere lidelsesnivå (Frazier, 2003). En økt bruk av beskyttelsesatferd kan derimot bidra til å opprettholde angsten for nye voldtekter hos enkelte ofre, og dermed medvirke til økt lidelsestrykk (Hickman & Muehlenhard, 1997).

Janoff-Bulmans teoretiske premiss

I tillegg til at empirien om atferdsmessig selvbebreidelse hos voldtekts ofre ikke støtter hypotesen om adaptivitet, belyser empirien også et mer prinsipielt problem med Janoff-Bulmans teori. Janoff-Bulman (1989) sitt utgangspunkt om at opplevd kontroll alltid vil er nyttig for traumeofres tilpasning, selv om disse forestillingene skulle være av illusorisk karakter, støttes ikke konsekvent av empiriske funn. Enkelte studier finner at opplevd kontroll over fremtiden er assosiert med lavere lidelsestrykk hos voldtekts ofre, andre finner det motsatte, og enkelte finner ingen sammenheng. Sammenhengen mellom forestilt kontroll over fremtiden og traumeofres tilpasning, synes å være kompleks, og synes å modereres av en rekke kontekstuelle variabler. Adaptiviteten av slike kontrollforestillinger kan blant annet avhenge av hendelsens kontrollerbarhet. Studier antyder at kontrollforestillinger knyttet til særlig ukontrollerbare hendelser (akutt dødsfall), ikke har en adaptiv funksjon for individets tilpasning (Frazier & Schauben, 1994). Funnene om at forestillingen om kontroll i

fremtiden kan gi til økt angst, peker også i retning av at personlighetsfaktorer som grad av optimisme og self-efficacy er av betydning for om opplevd kontroll over fremtiden har en adaptiv verdi. Dersom individer tviler på sin egen evne til å utføre hensiktsmessige kontrolltiltak, kan de stå i fare for å gi opp forsøk på kontrollatferd, og dermed øke sin egen risiko for reviktimisering (A. K. Miller et al., 2007). Forestillinger om fremtidig kontroll kan også bidra til handlingslammelse, og trolig også økt risiko for reviktimisering, via andre mekanismer enn økt angst. En blind tro på forestillinger om kontroll over fremtiden, kan utgjøre en hindring for sunn beredskap. Studier viser at positive illusjoner om egen usårbarhet er assosiert med å ta færre forholdsregler for å redusere sannsynligheten for voldtekt (Nurius, 2000).

Hvorvidt individers utøvelse av faktisk kontroll har en adaptiv funksjon, er trolig også avhengig av at kontrollforestillingene har en viss sammenheng med virkeligheten. Empiri som undersøker voldtektsofres tendens til å attribuere skyld til seg selv, finner konsekvent at slike attribusjoner er basert på en rekke feilslutninger. Ofre har en tendens til å overvurdere egen atferds kausale signifikans (Davis et al., 1995) og til å se deres egen atferd som mer kontrollerbar enn den virkelig var (Kubany & Manke, 1995). Fordi slike forestillinger ikke samsvarer med virkeligheten, kan de i ytterste konsekvens bidra til reviktimisering. Dersom en kvinne for eksempel klandrer seg selv for å ha provosert sin partner til å misbruke henne, kan hun gjør mange forsøk på å unngå å provosere sin partner ved senere anledninger, uten å lykkes i å forhindre nye overgrep. I tilfeller hvor illusjonen om å kunne kontrollere fremtidige viktimiseringer står i direkte motsetningsforhold til virkeligheten, kan det altså tenkes at slike forestillinger kan utgjøre en *hindring* for at voldtektsofre utfører hensiktsmessige beskyttelsesatferd.

Forsøk på problemfokuset mestring er trolig også meningsløst i tilfeller der

individet objektivt sett ikke har noen muligheter til å kontrollere situasjonen (Folkman et al., 1979). Det kan tenkes at atferdsmessig selvbebreidelse bidrar til motivasjon for problemfokuset mestring, men den adaptive funksjonen av slike mestringsstrategier, avhenger av hendelsens faktiske kontrollerbarhet. Problemfokuset mestring er assosiert med et lavere symptomnivå når hendelsen oppfattes som kontrollerbar, men med et høyere symptomnivå når individet opplever å ikke ha kontroll over hendelsen (Forsythe & Compas, 1987). I tilfeller der faktisk kontroll ikke er mulig, vil forsøk på kontroll trolig kunne bidra til svekket mestringsfølelse og høyere lidelsesnivå.

Metodiske begrensninger

Det kan også være ulike metodiske årsaker til at de fleste studiene som undersøker forholdet mellom atferdsmessig selvbebreidelse og tilpasning hos voldtektsofre, ikke finner støtte for Janoff-Bulman (1979) sin teori. En slik årsak omfatter skillet mellom atferdsmessig og karakterologisk selvbebreidelse. Flere studier finner at begrepene er korrelerte (Frazier, 2000; Frazier & Schauben, 1994; Koss et al., 2002; Meyer & Taylor, 1986), og det kan tenkes at det kan være vanskelig å skille atferd fra karakter i enkelte tilfeller. Dersom et voldtektsoffer slutter at årsaken til hennes viktisering var at hun drakk for mye alkohol, kan dette reflektere faktorer ved hennes bestemte atferd (høyt alkoholinntak), men også faktorer ved hennes person (ubetenksomhet). Det er mulig at voldtektsofre ikke skiller mellom atferdsmessig og karakterologisk selvbebreidelse, men en annen mulighet er også at bedre målemetoder som i større grad evner å skille atferdsmessige og karakterologiske attribusjoner fra hverandre, kan gi støtte til Janoff-Bulmans teori.

Teoretikere er også uenige om hvilken type attribusjon atferdsmessig selvbebreidelse faktisk er. Janoff-Bulman (1979) konseptualiserer atferdsmessig

selvbebreidelse som en skyldattribusjon, mens Shaver og Drown (1986) argumenterer for at atferdsmessig selvbebreidelse kun reflekterer en attribusjon om kausalitet. Ofre som indikerer at deres egen atferd var kausalt implisert i et handlingsforløp, tilskriver likevel gjerningspersonen all skyld for deres viktimisering (Abbey, 1987). Slike resultater sår tvil om validiteten til målinger av atferdsmessig selvbebreidelse.

De presenterte studiene som har undersøkt sammenhengen mellom atferdsmessig selvbebreidelse og tilpasning, har ulike metodiske begrensninger. De ulike studiene benytter ulike operasjonaliseringer og målemetoder for å måle atferdsmessig selvbebreidelse, kontroll og tilpasning. Dette gjør det vanskelig å sammenligne funn. Flere av studiene har ikke kontrollert for ulike tredjevariabler som for eksempel personlighet, som kan tenkes å påvirke sammenhengen mellom selvbebreidelsesattribusjoner og lidelsestrykk. Flertallet av de presenterte studiene benytter utvalg som består av en kombinasjon av ofre for overfallsvoldtekter, bekjentskapsvoldtekter, og ofre som misbrukes av partner. Det kan tenkes at sammenhengen mellom atferdsmessig selvbebreidelse og tilpasning varierer på tvers av disse gruppene, og at en sammenligning av disse gruppene usynliggjør eventuelle forskjeller. Mange av de presenterte studiene benytter også utvalg bestående av kvinner som kontakter et krisesenter. Det kan tenkes at slike utvalgs responser ikke kan generaliseres til kvinner som ikke rapporterer voldtekt til noen (Ullman & Filipas, 2001), en andel av voldtektsofre som dessverre er ganske stor. Andre metodiske utfordringer er at empirien som belyser dette temaet i stor grad består av krysseksjonelle studier, slik av muligheten til å avklare kausalitetsforhold er begrenset.

Kliniske implikasjoner

Funnene om at selvbebreidelse er et prevalent fenomen hos ofre for voldtekt, gjør

det relevant å undersøke voldtekts ofres tendens til selvbebreidelse i en terapissetting. Ofre som klandrer seg selv karakterologisk, bør få hjelp til å endre slike uhensiktsmessige tankemønstre. I hovedsak peker empiriske funn i retning av at også atferdsmessig selvbebreidelse ikke er en adaptiv strategi for voldtekts ofre, og en nyttig strategi kan derfor være å forsøke å finne andre, mer hensiktsmessige måter å utvikle opplevelsen av kontroll på.

Empirien om selvbebreidelse peker imidlertid også i retning av at kontekstuelle faktorer som selvtillit og optimisme kan moderere forholdet mellom atferdsmessig selvbebreidelse, opplevd kontroll og tilpasning (Burger, 1989; Christensen et al., 1999). Det kan derfor ikke utelukkes at atferdsmessig selvbebreidelse *kan* ha en positiv funksjon for enkelte ofre. En sentral klinisk implikasjon er derfor å undersøke hva de atferdsmessige selvbebreidelsattribusjonene i praksis betyr for offeret; hvilke konsekvenser har slike attribusjoner for det enkelte offers opplevelse av kontroll, trygghet, mestring, og tilpasning? Å identifisere hvordan individet vurderer betydningen av forestilt kontroll over fremtiden er sentralt for å forstå om slike kontrollforestillinger vil bidra til en hovedsakelig negativ eller positiv reaksjon.

Et tydelig empirisk funn knyttet til voldtekts ofres adaptive tilpasning, synes imidlertid å være opplevelsen av kontroll over tilpasningsprosessen. Kvinner som opplever å ha kontroll over egen tilpasningsprosess etter en voldtekt, har en mer adaptiv tilpasning sammenlignet med kvinner som ikke rapporterer en slik kontroll (Frazier, 2003; Frazier et al., 2001; Ullman et al., 2007; Walsh & Bruce, 2011). Et sentralt mål i behandlingen av ofre for voldtekt, bør derfor være å utforske hvordan hver enkelt pasient kan oppnå en opplevelse av kontroll over sin egen tilpasningsprosess.

Konklusjon

Det empiriske belegget for at karakterologisk selvbebreidelse ikke har en adaptiv funksjon for voldtekts ofre, er overbevisende. Karakterologisk selvbebreidelse er assosiert med økt lidelsestrykk, mistilpassede forestillinger, mangel på kontroll, og uhensiktsmessige mestringsstrategier (Arata, 1999; Breitenbecher, 2006; Frazier, 2003; Frazier & Schauben, 1994; Koss et al., 2002; Meyer & Taylor, 1986; Tilghman-Osborne et al., 2008). Funnene om sammenhengen mellom atferdsmessig selvbebreidelse og tilpasning er noe mindre entydig, men flertallet av studiene som har undersøkt dette forholdet, finner at atferdsmessig selvbebreidelse heller ikke er assosiert med positiv tilpasning hos voldtekts ofre. Flere studier finner at atferdsmessig selvbebreidelse er assosiert med økt lidelsestrykk, opprettholdelse av negative forestillinger, uhensiktsmessige mestringsstrategier og økt reviktimiseringsfare (Arata, 1999; Frazier, 2000; Frazier & Schauben, 1994; Koss & Figueredo, 2004; Meyer & Taylor, 1986; A. K. Miller et al., 2007). Empirien som har undersøkt selvbebreidelse hos andre traumegrupper, finner at ulike kontekstuelle faktorer kan moderere forholdet mellom selvbebreidelse og opplevd kontroll. Slike funn tyder på at Janoff-Bulmans (1979) sin teori om atferdsmessig selvbebreidelses adaptive funksjon, er for lite differensiert. Teorien tar ikke høyde for individuelle og situasjonelle faktorer som kan påvirke offerets mulighet til å oppnå en forestilling om kontroll eller for å utøve kontroll. Det synes derfor som en rimelig konklusjon at atferdsmessig selvbebreidelse i seg selv ikke har en adaptiv funksjon for voldtekts ofres tilpasning, men at atferdsmessig selvbebreidelse *kan* gi en økt opplevd kontroll ved tilstedeværelsen av slike modererende faktorer.

Slutningen om at opplevd kontroll over fremtiden alltid vil være gunstig for

ofres tilpasning, synes også å være for unyansert. Empiriske funn peker i retning av at økt opplevd kontroll ikke er hensiktsmessig i alle omstendigheter. Urealistisk positive forestillinger om lav sannsynlighet for å bli utsatt for voldtekt, kan bidra til at individers sunne beredskap dempes, og opplevd kontroll kan bidra til økt angst i tilfeller hvor individet ikke har tro på egen evne til å utøve kontroll (Burger, 1989; Nurius, 2000). Problemfokuserert mestring synes heller ikke å være adaptivt i tilfeller hvor individets mulighet til å utøve direkte kontroll er liten, for eksempel i tilfeller hvor forsøk på kontroll står i et motsetningsforhold reell mulighet for kontroll (Forsythe & Compas, 1987).

Videre forskning

For å øke forståelsen av sammenhengen mellom selvbebreidelse, oppfattet kontroll, og tilpasning hos voldtekts ofre, bør en rekke metodiske hensyn tas. Fremtidig forskning bør etablere konsise operasjonaliseringer av selvbebreidelse, kontroll, og tilpasning for å undersøke forholdet mellom disse faktorene hos voldtekts ofre. Litteraturen om selvbebreidelse hos mannlige voldtekts ofre er også svært begrenset, og et sentralt mål bør derfor være å undersøke sammenhengen mellom selvbebreidelse og tilpasning også hos mannlige ofre. I tillegg bør fremtidig forskning søke å kartlegge individuelle og situasjonelle faktorer som kan påvirke sammenhengen mellom selvbebreidelse og tilpasning hos voldtekts ofre. Hvorvidt kvinner som har blitt utsatt for enkeltstående voldtekter og kvinner som lever i parforhold hvor det seksuelle misbruket er pågående, har ulik adaptiv nytte av selvbebreidelsesattribusjoner, vil være nyttig å undersøke.

Mer informasjon om attribusjoner og mestringsstrategier som er assosiert med adaptiv tilpasning hos voldtekts ofre, er også en viktig arena for fremtidig forskning.

Funnene om at kontroll over rehabiliteringsprosessen har en adaptiv funksjon hos ofre

for voldtekt, gjør det spesielt relevant å identifisere faktorer som bidrar til at individer oppfatter at de har en slik form for kontroll.

Referanser

- Abbey, A. (1987). Perceptions of personal avoidability versus responsibility - How do they differ. *Basic and Applied Social Psychology*, 8, 3-19. doi: 10.1207/s15324834basp0801&2_2
- Abramson, L. Y., Seligman, M. E. P., & Teasdale, J. D. (1978). Learned helplessness in humans - Critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology*, 87(1), 49-74. doi: 10.1037//0021-843x.87.1.49
- Acierno, R., Resnick, H., Kilpatrick, D. G., Saunders, B., & Best, C. L. (1999). Risk factors for rape, physical assault, and posttraumatic stress disorder in women: Examination of differential multivariate relationships. *Journal of Anxiety Disorders*, 13, 541-563. doi: 10.1016/S0887-6185(99)00030-4
- Affleck, G., Tennen, H., & Gershman, K. (1985). Cognitive adaptations to high-risk infants - The search for mastery, meaning, and protection from future harm. *American Journal of Mental Deficiency*, 89, 653-656.
- Ahrens, C. E. (2006). Being silenced: The impact of negative social reactions on the disclosure of rape. *American Journal of Community Psychology*, 38, 263-274. doi: 10.1007/s10464-006-9069-9
- Ahrens, C. E., & Campbell, R. (2000). Assisting rape victims as they recover from rape - The impact on friends. *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 959-986. doi: 10.1177/088626000015009004
- Alicke, M. D. (2000). Culpable control and the psychology of blame. *Psychological Bulletin*, 126, 556-574. doi: 10.1037//0033-2909.126.4.556
- Allen, Jon G. (2001). *Traumatic relationships and serious mental disorders*. Chichester:

John Wiley.

Anonym. (2012). Hysj, en hemmelighet. Retrieved 20.11, 2012, from

http://sophieelise.blogg.no/1337533225_hysj_en_hemmelighet.html

Arata, C. M. (1999). Coping with rape - The roles of prior sexual abuse and attributions of blame. *Journal of Interpersonal Violence, 14*, 62-78. doi:

10.1177/088626099014001004

Arata, C. M., & Burkhart, B. R. (1998). Coping appraisals and adjustment to nonstranger sexual assault. *Violence Against Women, 4*, 224-239. doi:

10.1177/1077801298004002006

Association, American Psychiatric. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). Washington D.C.: American Psychiatric Association.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.

Baron, J., & Hershey, J. C. (1988). Outcome bias in decision evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology, 54*, 569-579. doi: 10.1037//0022-

3514.54.4.569

Baron, L., & Straus, M. A. (1987). 4 theories of rape - A macrosociological analysis.

Social Problems, 34, 467-489. doi: 10.1525/sp.1987.34.5.03a00060

Ben-Zur, H. (1999). The effectiveness of coping meta-strategies: perceived efficiency, emotional correlates and cognitive performance. *Personality and Individual Differences, 26*, 923-939. doi: 10.1016/s0191-8869(98)00198-6

Borja, S. E., Callahan, J. L., & Long, P. J. (2006). Positive and negative adjustment and social support of sexual assault survivors. *Journal of Traumatic Stress, 19*, 905-

914. doi: 10.1002/Jts.20169

Branscombe, N. R., Wohl, M. J. A., Owen, S., Allison, J. A., & N'gbala, A. (2003).

Counterfactual thinking, blame assignment, and well-being in rape victims.

Basic and Applied Social Psychology, 25, 265-273. doi:

10.1207/S15324834basp2504_1

Breitenbecher, K. H. (2006). The relationships among self-blame, psychological distress, and sexual victimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 21, 597-611. doi: 10.1177/0886260506286842

Brickman, P., Rabinowitz, V. C., Karuza, J., Coates, D., Cohn, E., & Kidder, L. (1982). Models of helping and coping. *American Psychologist*, 37, 368-384. doi: 10.1037/0003-066X.37.4.368

Burger, J. M. (1989). Negative reactions to increases in perceived personal control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 246-256. doi: 10.1037/0022-3514.56.2.246

Burgess, A. W., & Holmstrom, L. L. (1974). Rape trauma syndrome. *American Journal of Psychiatry*, 131, 981-986.

Burgess, A. W., & Holmstrom, L. L. (1979). Adaptive strategies and recovery from rape. *American Journal of Psychiatry*, 136, 1278-1282.

Burgess, A. W., & Holmstrom, L. L. (1980). Rape typology and coping behavior of rape victims. I S. L. McCombie (Ed.), *Rape Crisis Intervention Handbook*. New York: Plenum Press.

Burt, M. R. (1980). Cultural myths and supports for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 217-230. doi: 10.1037/0022-3514.38.2.217

Calhoun, K. S., Atkeson, B. M., & Resick, P. A. (1982). A longitudinal examination of fear reactions in victims of rape. *Journal of Counseling Psychology*, 29, 655-661. doi: 10.1037//0022-0167.29.6.655

- Campbell, R., Sefl, T., Barnes, H. E., Ahrens, C. E., Wasco, S. M., & Zaragoza-Diesfeld, Y. (1999). Community services for rape survivors: Enhancing psychological well-being or increasing trauma? *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 67*, 847-858. doi: 10.1037/0022-006x.67.6.847
- Carson, L., & MacLeod, M. D. (1997). Explanations about crime and psychological distress in ethnic minority and white victims of crime: A qualitative exploration. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 7*, 361-375.
- Carver, C. S., Harris, S. D., Lehman, J. M., Durel, L. A., Antoni, M. H., Spencer, S. M., & Pozo-Kaderman, C. (2000). How important is the perception of personal control? Studies of early stage breast cancer patients. *Personality and Social Psychology Bulletin, 26*, 139-149. doi: 10.1177/0146167200264001
- Carver, C. S., Scheier, M. F., & Weintraub, J. K. (1989). Assessing coping strategies - A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology, 56*, 267-283. doi: 10.1037//0022-3514.56.2.267
- Casey, E. A., & Nurius, P. S. (2005). Trauma exposure and sexual revictimization risk - Comparisons across single, multiple incident, and multiple perpetrator victimizations. *Violence against Women, 11*, 505-530. doi: 10.1177/1077801204274339
- Chodoff, P., Friedman, S. B., & Hamburg, D. A. (1964). Stress, defenses and coping behavior: Observations in parents of children with malignant disease. *The American Journal of Psychiatry, 120*, 743-749.
- Christensen, A. J., Moran, P. J., Ehlers, S. L., Raichle, K., Karnell, L., & Funk, G. (1999). Smoking and drinking behavior in patients with head and neck cancer: Effects of behavioral self-blame and perceived control. *Journal of Behavioral*

Medicine, 22, 407-418. doi: 10.1023/A:1018669222706

Combs-Lane, A. M., & Smith, D. W. (2002). Risk of sexual victimization in college women - The role of behavioral intentions and risk-taking behaviors. *Journal of Interpersonal Violence*, 17, 165-183. doi: 10.1177/0886260502017002004

Dahl, S. (1993). *Rape: A hazard to health*. Oslo: Scandinavian University Press.

Dancu, C. V., Riggs, D. S., Hearst-Ikeda, D., Shoyer, B. G., & Foa, E. B. (1996). Dissociative experiences and posttraumatic stress disorder among female victims of criminal assault and rape. *Journal of Traumatic Stress*, 9, 253-267. doi: 10.1007/Bf02110659

Davidson, J. R. T., Hughes, D. C., George, L. K., & Blazer, D. G. (1996). The association of sexual assault and attempted suicide within the community. *Archives of General Psychiatry*, 53, 550-555.

Davis, C. G., Lehman, D. R., Silver, R. C., Wortman, C. B., & Ellard, J. H. (1996). Self-blame following a traumatic event: The role of perceived avoidability. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 557-567. doi: 10.1177/0146167296226002

Davis, C. G., Lehman, D. R., Wortman, C. B., Silver, R. C., & Thompson, S. C. (1995). The undoing of traumatic life events. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 109-124. doi: 10.1177/0146167295212002

Dixi ressurscenter for voldtatte. (2012). Spørreundersøkelse om voldtekt. Oslo: Dixi ressurscenter for voldtatte.

Elliott, D. M., Mok, D. S., & Briere, J. (2004). Adult sexual assault: Prevalence, symptomatology, and sex differences in the general population. *Journal of Traumatic Stress*, 17, 203-211. doi: 10.1023/B:Jots.0000029263.11104.23

- Ellis, E. M., Atkeson, B. M., & Calhoun, K. S. (1981). An assessment of long-term reaction to rape. *Journal of Abnormal Psychology, 90*, 263-266. doi: 10.1037/0021-843x.90.3.263
- Finkelson, L., & Oswald, R. (1995). College date rape - Incidence and reporting. *Psychological Reports, 77*, 526-526.
- Fischhoff, B. (1975). Hindsight not equal to foresight - Effect of outcome knowledge on judgment under uncertainty. *Journal of Experimental Psychology-Human Perception and Performance, 1*, 288-299. doi: 10.1037//0096-1523.1.3.288
- Foa, E. B., Rothbaum, B. O., Riggs, D. S., & Murdock, T. B. (1991). Treatment of posttraumatic-stress-disorder in rape victims - A comparison between cognitive behavioral-procedures and counseling. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 59*, 715-723. doi: 10.1037//0022-006x.59.5.715
- Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1985). If it changes it must be a process - Study of emotion and coping during 3 stages of a college-examination. *Journal of Personality and Social Psychology, 48*, 150-170. doi: 10.1037/0022-3514.48.1.150
- Folkman, S., Lazarus, R. S., Gruen, R. J., & Delongis, A. (1986). Appraisal, coping, health-status, and psychological symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology, 50*, 571-579. doi: 10.1037//0022-3514.50.3.571
- Folkman, S., & Moskowitz, J. T. (2000). The context matters. *Personality and Social Psychology Bulletin, 26*, 150-151. doi: 10.1177/0146167200264002
- Folkman, S., & Moskowitz, J. T. (2004). Coping: Pitfalls and promise. *Annual Review of Psychology, 55*, 745-774. doi: 10.1146/annurev.psych.55.090902.141456
- Folkman, S., Schaefer, C., & Lazarus, R. S. (1979). Cognitive processes as mediators of

- stress and coping. I V. Hamilton & D. M. Warburton (Eds.), *Human stress and cognition: An information processing approach* (pp. 265–298). London: Wiley.
- Forsythe, C. J., & Compas, B. E. (1987). Interaction of cognitive appraisals of stressful events and coping - Testing the goodness of fit hypothesis. *Cognitive Therapy and Research, 11*, 473-485. doi: 10.1007/Bf01175357
- Frank, E., & Anderson, B. P. (1987). Psychiatric-disorders in rape victims - Past history and current symptomatology. *Comprehensive Psychiatry, 28*, 77-82. doi: 10.1016/0010-440x(87)90047-2
- Frank, E., & Stewart, B. D. (1984). Depressive symptoms in rape victims - A revisit. *Journal of Affective Disorders, 7*, 77-85. doi: 10.1016/0165-0327(84)90067-3
- Frankl, V. E. (1963). *Man's search for meaning: An introduction to logotherapy*. Oxford, England: Washington Square Press.
- Frazier, P. A. (1990). Victim attributions and post-rape trauma. *Journal of Personality and Social Psychology, 59*, 298-304. doi: 10.1037//0022-3514.59.2.298
- Frazier, P. A. (2000). The role of attributions and perceived control in recovery from rape. *Journal of Personal & Interpersonal Loss, 5*, 203-225. doi: 10.1080/10811440008409753
- Frazier, P. A. (2003). Perceived control and distress following sexual assault: A longitudinal test of a new model. *Journal of Personality and Social Psychology, 84*, 1257-1269. doi: 10.1037/0022-3514.84.6.1257
- Frazier, P. A., Berman, M., & Steward, J. (2001). Perceived control and posttraumatic stress: A temporal model. *Applied & Preventive Psychology, 10*, 207-223. doi: 10.1016/S0962-1849(01)80015-9
- Frazier, P. A., Mortensen, H., & Steward, J. (2005). Coping strategies as mediators of

- the relations among perceived control and distress in sexual assault survivors. *Journal of Counseling Psychology*, 52, 267-278. doi: 10.1037/0022-0167.52.3.267
- Frazier, P. A., & Schauben, L. (1994). Causal attributions and recovery from rape and other stressful life events. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 13, 1-14. doi: 10.1521/Jscp.1994.13.1.1
- Frazier, P. A., & Seales, L. M. (1997). Acquaintance rape is real rape. I M. D. Schwartz (Ed.), *Researching sexual violence against women: Methodological and personal perspectives* (pp. 54-64). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Frazier, P. A., Steward, J., & Mortensen, H. (2004). Perceived control and adjustment to trauma: A comparison across events. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23, 303-324. doi: 10.1521/jscp.23.3.303.35452
- Gidycz, C. A., Loh, C., Lobo, T., Rich, C., Lynn, S. J., & Pashdag, J. (2007). Reciprocal relationships among alcohol use, risk perception, and sexual victimization: A prospective analysis. *Journal of American College Health*, 56, 5-14. doi: 10.3200/Jach.56.1.5-14
- Grauerholz, L. (2000). An ecological approach to understanding sexual revictimization: Linking personal, interpersonal, and sociocultural factors and processes. *Child Maltreatment*, 5, 5-17. doi: 10.1177/1077559500005001002
- Grubb, A., & Harrower, J. (2008). Attribution of blame in cases of rape: An analysis of participant gender, type of rape and perceived similarity to the victim. *Aggression and Violent Behavior*, 13, 396-405. doi: 10.1016/j.avb.2008.06.006
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: Wiley.

- Hickman, S. E., & Muehlenhard, C. L. (1997). College women's fears and precautionary behaviors relating to acquaintance rape and stranger rape. *Psychology of Women Quarterly, 21*, 527-547. doi: 10.1111/j.1471-6402.1997.tb00129.x
- Hill, J. L., & Zautra, A. J. (1989). Self-blame attributions and unique vulnerability as predictors of post-rape demoralization. *Journal of Social and Clinical Psychology, 8*, 368-375. doi: 10.1521/jscp.1989.8.4.368
- Holahan, C. J., Moos, R. H., Holahan, C. K., Brennan, P. L., & Schutte, K. K. (2005). Stress generation, avoidance coping, and depressive symptoms: A 10-year model. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 73*, 658-666. doi: 10.1037/0022-006x.73.4.658
- Holtzworth-Munroe, A. (1988). Causal attributions in marital violence - Theoretical and methodological issues. *Clinical Psychology Review, 8*, 331-344. doi: 10.1016/0272-7358(88)90095-5
- Horowitz, M. J. (1986). Stress-response syndromes: A review of posttraumatic and adjustment disorders. *Hospital & Community Psychiatry, 37*, 241-249.
- Jankowski, M. K., Leitenberg, H., Henning, K., & Coffey, P. (2002). Parental caring as a possible buffer against sexual revictimization in young adult survivors of child sexual abuse. *Journal of Traumatic Stress, 15*, 235-244. doi: 10.1023/A:1015259412746
- Janoff-Bulman, R. (1979). Characterological versus behavioral self-blame - Inquiries into depression and rape. *Journal of Personality and Social Psychology, 37*, 1798-1809. doi: 10.1037//0022-3514.37.10.1798
- Janoff-Bulman, R. (1989). Assumptive worlds and the stress of traumatic events: Applications of the schema construct. *Social Cognition, 7*, 113-136. doi:

10.1521/soco.1989.7.2.113

- Janoff-Bulman, R. (1992). *Shattered assumptions: Towards a new psychology of trauma*. New York: The Free Press.
- Janoff-Bulman, R., & Lang-Gunn, L. (1988). Coping with disease, crime, and accidents: The role of self-blame attributions *Social cognition and clinical psychology: A synthesis* (pp. 116-147). New York: Guilford Press.
- Janoff-Bulman, R., & Wortman, C. B. (1977). Attributions of blame and coping in real world - Severe accident victims react to their lot. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 351-363. doi: 10.1037/0022-3514.35.5.351
- Janoff-Bulman, R., & Yopyk, D. J. (2004). Random outcomes and valued commitments: Existential dilemmas and the paradox of meaning. I J. Greenberg, S. L. Koole & T. Pyszczynski (Eds.), *Handbook of experimental existential psychology* (pp. 122-138). New York: Guilford Press.
- Jaycox, L. H., Zoellner, L., & Foa, E. B. (2002). Cognitive-behavior therapy for PTSD in rape survivors. *Journal of Clinical Psychology*, 58, 891-906. doi: 10.1002/Jclp.10065
- Kahneman, D., & Miller, D. T. (1986). Norm theory - Comparing reality to its alternatives. *Psychological Review*, 93, 136-153. doi: 10.1037//0033-295x.93.2.136
- Katz, B. L. (1991). The psychological impact of stranger versus nonstranger rape on victims' recovery. I A. Parrot & L. Bechofer (Eds.), *Acquaintance rape: The hidden crime* (pp. 251-269). New York: Wiley.
- Kiecolt-Glaser, J. K., & Williams, D. A. (1987). Self-blame, compliance, and distress among burn patients. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 187-

193. doi: 10.1037/0022-3514.53.1.187
- Kilpatrick, D. G., Best, C. L., Veronen, L. J., Amick, A. E., Villepontoux, L. A., & Ruff, G. A. (1985). Mental-health correlates of criminal victimization - A random community survey. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 53*, 866-873. doi: 10.1037//0022-006x.53.6.866
- Kilpatrick, D. G., Resick, P. A., & Veronen, L. J. (1981). Effects of a rape experience - A longitudinal-study. *Journal of Social Issues, 37*(4), 105-122.
- Kilpatrick, D. G., Saunders, B. E., Veronen, L. J., Best, C. L., & Von, J. M. (1987). Criminal victimization - Lifetime prevalence, reporting to police, and psychological impact. *Crime & Delinquency, 33*, 479-489. doi: 10.1177/0011128787033004005
- Kimerling, R., & Calhoun, K. S. (1994). Somatic symptoms, social support, and treatment seeking among sexual assault victims. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 62*, 333-340. doi: 10.1037/0022-006x.62.2.333
- Koss, M. P., & Figueredo, A. J. (2004). Change in cognitive mediators of rape's impact on psychosocial health across 2 years of recovery. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 72*, 1063-1072. doi: 10.1037/0022-006x.72.6.1063
- Koss, M. P., Figueredo, A. J., & Prince, R. J. (2002). Cognitive mediation of rape's mental, physical, and social health impact: Tests of four models in cross-sectional data. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 70*, 926-941. doi: 10.1037//0022-006x.70.4.926
- Koss, M. P., & Harvey, M. R. (1991). *The rape victim: Clinical and community interventions*. Newbury Park, Calif.: Sage Publications.
- Kubany, E. S., & Manke, F. P. (1995). Cognitive therapy for trauma-related guilt -

- Conceptual bases and treatment outlines. *Cognitive and Behavioral Practice*, 2, 27-61. doi: 10.1016/S1077-7229(05)80004-5
- Kushner, M. G., Riggs, D. S., Foa, E. B., & Miller, S. M. (1993). Perceived controllability and the development of posttraumatic stress disorder (PTSD) in crime victims. *Behaviour Research and Therapy*, 31, 105-110. doi: 10.1016/0005-7967(93)90048-Y
- Langer, E. J. (1975). Illusion of control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32, 311-328. doi: 10.1037//0022-3514.32.2.311
- Lerner, M. J., & Miller, D. T. (1978). Just world research and attribution process - Looking back and ahead. *Psychological Bulletin*, 85, 1030-1051. doi: 10.1037//0033-2909.85.5.1030
- Letourneau, E. J., Resnick, H. S., Kilpatrick, D. G., Saunders, B. E., & Best, C. L. (1996). Comorbidity of sexual problems and posttraumatic stress disorder in female crime victims. *Behavior Therapy*, 27, 321-336. doi: 10.1016/S0005-7894(96)80020-7
- Lilly, M. M., Valdez, C. E., & Graham-Bermann, S. A. (2011). The mediating effect of world assumptions on the relationship between trauma exposure and depression. *Journal of Interpersonal Violence*, 26, 2499-2516. doi: 10.1177/0886260510383033
- Littleton, H., Axsom, D., Breitkopf, C. R., & Berenson, A. (2006). Rape acknowledgment and postassault experiences: how acknowledgment status relates to disclosure, coping, worldview, and reactions received from others. *Violence and Victims*, 21, 761-778.
- Littleton, H., & Breitkopf, C. R. (2006). Coping with the experience of rape.

- Psychology of Women Quarterly*, 30, 106-116. doi: 10.1111/j.1471-6402.2006.00267.x
- Littleton, H. L., Magee, K. T., & Axsom, D. (2007). A meta-analysis of self-attributions following three types of trauma: Sexual victimization, illness, and injury. *Journal of Applied Social Psychology*, 37, 515-538. doi: 10.1111/j.1559-1816.2007.00172.x
- Livingston, J. A., Testa, M., & VanZile-Tamsen, C. (2007). The reciprocal relationship between sexual victimization and sexual assertiveness. *Violence against Women*, 13, 298-313. doi: 10.1177/1077801206297339
- Lowery, B. J., Jacobsen, B. S., & Ducette, J. (1993). Causal attribution, control, and adjustment to breast cancer. *Journal of Psychosocial Oncology*, 10(4), 37-53. doi: 10.1300/J077V10N04_03
- Lutwak, N., Panish, J., & Ferrari, J. (2003). Shame and guilt: characterological vs. behavioral self-blame and their relationship to fear of intimacy. *Personality and Individual Differences*, 35, 909-916. doi: 10.1016/S0191-8869(02)00307-0
- Mackey, T., Sereika, S. M., Weissfeld, L. A., Hacker, S. S., Zender, J. F., & Heard, S. L. (1992). Factors associated with long-term depressive symptoms of sexual assault victims. *Archives of Psychiatric Nursing*, 6(1), 10-25. doi: 10.1016/0883-9417(92)90050-S
- Macleod, M. D. (1999). Why did it happen to me? Social cognition processes in adjustment and recovery from criminal victimisation and illness. *Current Psychology*, 18, 18-31. doi: 10.1007/s12144-999-1014-2
- Madigan, L., & Gamble, N.C. (1991). *The second rape: Society's continued betrayal of the victim*: Lexington Books.

- Markman, K. D., Karadogan, F., Lindberg, M., & Zell, E. (2009). Counterfactual thinking: Function and dysfunction. I K. D. Markman, W. M. P. Klein & J. A. Suhr (Eds.), *The hand-book of imagination and mental simulation* (pp. 175-194). New York: Psychology Press.
- Mason, G. E., Riger, S., & Foley, L. A. (2004). The impact of past sexual experiences on attributions of responsibility for rape. *Journal of Interpersonal Violence, 19*, 1157-1171. doi: 10.1177/0886260504269094
- Maurer, T. W., & Robinson, D. W. (2008). Effects of attire, alcohol, and gender on perceptions of date rape. *Sex Roles, 58*, 423-434. doi: 10.1007/s11199-007-9343-9
- McCann, I. L., & Pearlman, L. A. (1990). *Psychological trauma and adult survivor theory: Therapy and transformation*. New York: Brunner/Mazel Publishers.
- McKenna, F. P. (1993). It won't happen to me: Unrealistic optimism or illusion of control? *British Journal of Psychology, 84*, 39-50. doi: 10.1111/j.2044-8295.1993.tb02461.x
- Mechanic, D. (1977). Illness behavior, social adaptation, and the management of illness: A comparison of educational and medical models. *Journal of Nervous and Mental Disease, 165*, 79-87. doi: 10.1097/00005053-197708000-00001
- Ménard, K. S. (2005). *Reporting sexual assault: A social ecology perspective*. New York: LFB Scholarly Publishing LLC.
- Messman-Moore, T. L., & Brown, A. L. (2004). Child maltreatment and perceived family environment as risk factors for adult rape: Is child sexual abuse the most salient experience? *Child Abuse & Neglect, 28*, 1019-1034. doi: 10.1016/j.chiabu.2004.05.003

- Messman-Moore, T. L., Ward, R. M., & Brown, A. L. (2009). Substance use and PTSD symptoms impact the likelihood of rape and revictimization in college women. *Journal of Interpersonal Violence, 24*, 499-521. doi: 10.1177/0886260508317199
- Meyer, C. B., & Taylor, S. E. (1986). Adjustment to rape. *Journal of Personality and Social Psychology, 50*, 1226-1234. doi: 10.1037//0022-3514.50.6.1226
- Miller, A. K., Handley, I. M., Markman, K. D., & Miller, J. H. (2010). Deconstructing self-blame following sexual assault: The critical roles of cognitive content and process. *Violence against Women, 16*, 1120-1137. doi: 10.1177/1077801210382874
- Miller, A. K., Markman, K. D., & Handley, I. M. (2007). Self-blame among sexual assault victims prospectively predicts revictimization: A perceived sociolegal context model of risk. *Basic and Applied Social Psychology, 29*, 129-136.
- Miller, D. T., & Porter, C. A. (1983). Self-blame in victims of violence. *Journal of Social Issues, 39*, 139-152.
- Miller, D. T., & Turnbull, W. (1990). The counterfactual fallacy: Confusing what might have been with what ought to have been. *Social Justice Research, 4*, 1-19. doi: 10.1007/BF01048532
- Moor, A., & Farchi, M. (2011). Is rape-related self blame distinct from other post traumatic attributions of blame? A comparison of severity and implications for treatment. *Women & Therapy, 34*, 447-460. doi: 10.1080/02703149.2011.591671
- Mynatt, C. R., & Allgeier, E. R. (1990). Risk-factors, self-attributions, and adjustment problems among victims of sexual coercion. *Journal of Applied Social Psychology, 20*, 130-153. doi: 10.1111/j.1559-1816.1990.tb00403.x

Nadelson, C. C., Notman, M. T., Zackson, H., & Gornick, J. (1982). A follow-up-study of rape victims. *American Journal of Psychiatry*, *139*, 1266-1270.

Neville, H. A., Heppner, M. J., Oh, E., Spanierman, L. B., & Clark, M. (2004). General and culturally specific factors influencing black and white rape survivors' self-esteem. *Psychology of Women Quarterly*, *28*, 83-94. doi: 10.1111/j.1471-6402.2004.00125.x

Niedenthal, P. M., Tangney, J. P., & Gavanski, I. (1994). If only I weren't versus if only I hadn't - Distinguishing shame and guilt in counterfactual thinking. *Journal of Personality and Social Psychology*, *67*, 585-595. doi: 10.1037//0022-3514.67.4.585

NOU 2008:4. (2008). *Fra ord til handling. Bekjempelse av voldtekt krever handling.*

Oslo: Justis- og politidepartementet Hentet fra

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/2008/nou-2008-4.html?id=497659>.

Nurius, P. S. (2000). Risk perception for acquaintance sexual aggression: A social-cognitive perspective. *Aggression and Violent Behavior*, *5*, 63-78. doi: 10.1016/S1359-1789(98)00003-2

O'Neill, M. L., & Kerig, P. K. (2000). Attributions of self-blame and perceived control as moderators of adjustment in battered women. *Journal of Interpersonal Violence*, *15*, 1036-1049. doi: 10.1177/088626000015010002

Parkes, C. M., & Weiss, R. S. (1983). *Recovery from bereavement*. New York: Basic Books.

Parks, K. A., Hsieh, Y. P., Bradizza, C. M., & Rornosz, A. M. (2008). Factors influencing the temporal relationship between alcohol consumption and

- experiences with aggression among college women. *Psychology of Addictive Behaviors*, 22, 210-218. doi: 10.1037/0893-164x.22.2.210
- Petersilia, J. R. (2001). Crime victims with developmental disabilities - A review essay. *Criminal Justice and Behavior*, 28, 655-694.
- Petrak, J., & Hedge, B. (2002). *The trauma of sexual assault: Treatment, prevention and practice*. Chichester, West Sussex, England: Wiley.
- Politidirektoratet. (2012). *Kommenterte STRASAK-tall første halvår 2012*. Oslo: Politidirektoratet Hentet fra https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_1802.pdf.
- Pollard, P. (1992). Judgments about victims and attackers in depicted rapes - A review. *British Journal of Social Psychology*, 31, 307-326.
- Regehr, C., Regehr, G., & Bradford, J. (1998). A model for predicting depression in victims of rape. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 26, 595-605.
- Riger, S., & Gordon, M. T. (1981). The fear of rape - A study in social-control. *Journal of Social Issues*, 37(4), 71-92.
- Roesch, S. C., & Weiner, B. (2001). A meta-analytic review of coping with illness: Do causal attributions matter? *Journal of Psychosomatic Research*, 50, 205-219. doi: 10.1016/S0022-3999(01)00188-X
- Roese, N. J. (1997). Counterfactual thinking. *Psychological Bulletin*, 121, 133-148. doi: 10.1037//0033-2909.121.1.133
- Roth, S., & Lebowitz, L. (1988). The experience of sexual trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 1, 79-107. doi: 10.1002/jts.2490010107
- Rothbaum, B. O., Foa, E. B., Riggs, D. S., Murdock, T., & Walsh, W. (1992). A

- prospective examination of posttraumatic-stress-disorder in rape victims. *Journal of Traumatic Stress*, 5, 455-475. doi: 10.1002/jts.2490050309
- Rothbaum, F., Weisz, J. R., & Snyder, S. S. (1982). Changing the world and changing the self - A 2-process model of perceived control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 5-37. doi: 10.1037/0022-3514.42.1.5
- Scheppele, K. L., & Bart, P. B. (1983). Through womens eyes - Defining danger in the wake of sexual assault. *Journal of Social Issues*, 39(2), 63-80.
- Shaver, K. G. (1985). *The attribution of blame : causality, responsibility, and blameworthiness*. New York: Springer.
- Shaver, K. G., & Drown, D. (1986). On causality, responsibility, and self-blame - A theoretical note. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 697-702. doi: 10.1037//0022-3514.50.4.697
- Sherman, S. J., & McConnell, A. R. (1995). Dysfunctional implications of counterfactual thinking: When alternatives to reality fail us. I N. J. Roese & J. M. Olson (Eds.), *What might have been: The social psychology of counterfactual thinking* (pp. 199-232). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Siegel, J. A., & Williams, L. M. (2001). *Risk factors for violent victimization of women: A prospective study*. U.S. Department of Justice. Hentet fra <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/189161.pdf>
- Sinclair, H. C., & Bourne, L. E. (1998). Cycle of blame or just world - Effects of legal verdicts on gender patterns in rape-myth acceptance and victim empathy. *Psychology of Women Quarterly*, 22, 575-588. doi: 10.1111/j.1471-6402.1998.tb00178.x
- Skjørten, K. (1988). *Når makt blir vold: En analyse av seksualisert vold i parforhold*.

Oslo: Institutt for kriminologi og strafferett.

- Sleath, E., & Bull, R. (2012). Comparing rape victim and perpetrator blaming in a police officer sample - Differences between police officers with and without special training. *Criminal Justice and Behavior*, 39, 646-665. doi: 10.1177/0093854811434696
- Smith, P. H., White, J. W., & Holland, L. J. (2003). A longitudinal perspective on dating violence among adolescent and college-age women. *American Journal of Public Health*, 93, 1104-1109. doi: 10.2105/Ajph.93.7.1104
- Stefansen, K., & Smette, I. (2006). Det var ikke en voldtekt, mer et overgrep... Kvinners fortolkning av seksuelle overgrepserfaringer. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 47, 33-56.
- Straffeloven. (2000). *Lov om seksualforbrytelser av 11. august 2000 nr 76* Hentet fra <http://www.lovdatab.no/all/hl-19020522-010.html#192>.
- Sætre, M., & Grytdal, V. (2011). Voldtekt i den globale byen - Endringer i anmeldte voldtekter og seksualkultur i Oslo. Oslo: Politidirektoratet.
- Sørensen, R. (1992). Det går på verdigheten løs! I M. Brandsæter & K. Widerberg (Eds.), *Sex i arbeid(et) i Norge*. Oslo: Tiden forlag.
- Tangney, J. P., & Dearing, R. L. (2002). *Shame and guilt*. New York: Guildford.
- Taylor, S. E. (1983). Adjustment to threatening events - A theory of cognitive adaptation. *American Psychologist*, 38, 1161-1173. doi: 10.1037//0003-066x.38.11.1161
- Taylor, S. E., & Brown, J. D. (1988). Illusion and well-being - A social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin*, 103, 193-210. doi: 10.1037/0033-2909.103.2.193

- Taylor, S. E., Lichtman, R. R., & Wood, J. V. (1984). Attributions, beliefs about control, and adjustment to breast cancer. *Journal of Personality and Social Psychology*, *46*, 489-502. doi: 10.1037/0022-3514.46.3.489
- Tennen, H., & Affleck, G. (1990). Blaming others for threatening events. *Psychological Bulletin*, *108*, 209-232. doi: 10.1037/0033-2909.108.2.209
- Testa, M., Livingston, J. A., & Hoffman, J. H. (2007). Does sexual victimization predict subsequent alcohol consumption? A prospective study among a community sample of women. *Addictive Behaviors*, *32*, 2926-2939. doi: 10.1016/j.addbeh.2007.05.017
- Thompson, M. P., & Kingree, J. B. (2010). Sexual victimization, negative cognitions, and adjustment in college women. *American Journal of Health Behavior*, *34*, 54-59.
- Thompson, S. C. (1981). Will it hurt less if I can control it - A complex answer to a simple question. *Psychological Bulletin*, *90*, 89-101. doi: 10.1037//0033-2909.90.1.89
- Thornton, B., Ryckman, R. M., Kirchner, G., Jacobs, J., Kaczor, L., & Kuehnel, R. H. (1988). Reaction to self-attributed victim responsibility - A comparative analysis of rape crisis counselors and lay observers. *Journal of Applied Social Psychology*, *18*, 409-422. doi: 10.1111/j.1559-1816.1988.tb00025.x
- Tilghman-Osborne, C., Cole, D. A., Felton, J. W., & Ciesla, J. A. (2008). Relation of guilt, shame, behavioral and characterological self-blame to depressive symptoms in adolescents over time. *Journal of Social and Clinical Psychology*, *27*, 809-842. doi: 10.1521/jscp.2008.27.8.809
- Ullman, S. E., & Brecklin, L. R. (2002). Sexual assault history and suicidal behavior in

- a national sample of women. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 32, 117-130. doi: 10.1521/suli.32.2.117.24398
- Ullman, S. E., & Filipas, H. H. (2001). Predictors of PTSD symptom severity and social reactions in sexual assault victims. *Journal of Traumatic Stress*, 14, 369-389. doi: 10.1023/A:1011125220522
- Ullman, S. E., Filipas, H. H., Townsend, S. M., & Starzynski, L. L. (2007). Psychosocial correlates of PTSD symptom severity in sexual assault survivors. *Journal of Traumatic Stress*, 20, 821-831. doi: 10.1002/Jts.20290
- Ullman, S. E., & Najdowski, C. J. (2011). Prospective changes in attributions of self-blame and social reactions to women's disclosures of adult sexual assault. *Journal of Interpersonal Violence*, 26, 1934-1962. doi: 10.1177/0886260510372940
- Ullman, S. E., & Siegel, J. M. (1993). Victim-Offender Relationship and Sexual Assault. *Violence and Victims*, 8, 121-134.
- Veronen, L. J., & Kilpatrick, D. G. (1980). Self-reported fears of rape victims - A preliminary investigation. *Behavior Modification*, 4, 383-396. doi: 10.1177/014544558043007
- Walby, S., & Allen, J. (2004). *Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from the British Crime Survey*. (276). London: Home Office. Hentet fra <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs08/hosb0308.pdf>.
- Walsh, R. M., & Bruce, S. E. (2011). The relationships between perceived levels of control, psychological distress, and legal system variables in a sample of sexual assault survivors. *Violence against Women*, 17, 603-618. doi: 10.1177/1077801211407427

- Ward, Colleen A. (1995). *Attitudes toward rape : feminist and social psychological perspectives*. London [u.a.]: Sage.
- Warr, M. (1985). Fear of rape among urban women. *Social Problems*, 32, 238-250. doi: 10.2307/800684
- Weiner, B. (1979). A theory of motivation for some classroom experiences. *Journal of Educational Psychology*, 71, 3-25. doi: 10.1037/0022-0663.71.1.3
- Wells, G. L., Taylor, B. R., & Turtle, J. W. (1987). The undoing of scenarios. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 421-430. doi: 10.1037/0022-3514.53.3.421
- Williams, C. W., Lees-Haley, P. R., & Brown, R. S. (1993). Human response to traumatic events - An integration of counterfactual thinking, hindsight bias, and attribution theory. *Psychological Reports*, 72, 483-494.
- Winfield, I., George, L. K., Swartz, M., & Blazer, D. G. (1990). Sexual assault and psychiatric-disorders among a community sample of women. *American Journal of Psychiatry*, 147, 335-341.
- Winkel, F. W., Denkers, A., & Vrij, A. (1994). The effects of attributions on crime victims' psychological readjustment. *Genetic Social and General Psychology Monographs*, 120, 147-168.
- Yamawaki, N. (2009). The role of rape myth acceptance and belief in a just world on victim blame attribution: A study in Japan. *Psychologia*, 52, 163-174.